

İSTANBUL - TUZLA
İLÇE MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

OKULLARDA
AKRAN
NEZAKETİ

2024
Tuzla / İSTANBUL

Kitabın Adı

OKULLARDA AKRAN NEZAKETİ

Tuzla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Adına Sahip ve Sorumlusu

Metin ÇANGIR
(Tuzla İlçe Milli Eğitim Müdürü)

Editörler

Metin ÇANGIR
Aytaç ASLAN
Akif GÜNER
Çağla AŞCI
Esra BALIKÇI
Dr. Ersin YAĞAN
Dr. Mehmed Esad DEMİRCİ
Dr. Muhammed Şerif KESKİNOĞLU
Zafer KAMAK

Kapak Tasarım ve Dizgi

Esra BALIKÇI

Destekleyenler

Tuzla Kaymakamlığı
Tuzla Belediye Başkanlığı
Üniversiteler
Tuzla İlçe Müftülüğü
Tuzla Aile ve Sosyal Politikalar İlçe Müdürlüğü
Sivil Toplum Kuruluşları

İSBN:

978-625-98289-2-3

Yayınevi:

İstanbul Tuzla Mimar Sinan İlkokulu Yayınevi
Mimar Sinan Mah. Altay Sok. No:15 Tuzla / İstanbul
Tel : 02164233683 Sertifika No: 76316

Baskı - Cilt

Nakış Ofset Matbaa Reklamcılık ve Tekstil Sanayi Tic. LTD. ŞTİ
Litrosyolu 2. Matbaacılar Sitesi 2-ND10 Zeytinburnu/İstanbul
Sertifika No: 41233

Kitabımızda yer alan eserlerin ve resimlerin sorumluluğu eser sahiplerine aittir. Tüm hakları saklıdır. Tuzla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün izni olmadan kitabın tümünün ya da bir kısmının basımı ve veya çoğaltılması yapılamaz. Yalnızca kaynak gösterilerek kullanılabilir.

Dostluk ve Nezaket Bahçesi:

**Okullarımızda Akran Nezaketi ile
Sevgi ve Saygı Tohumları
Ekiyoruz...**

ÖN SÖZ Toplumumuzda yaşanan hızlı değişimler, insani ve sosyal ilişkilerde olduğu gibi eğitim alanında da birçok yeni zorluk ve ihtiyaç doğurmuştur. Özellikle öğrencilerimiz arasında akran nezaketi ve olumlu sosyal ilişkilerin teşvik edilmesi, bu ihtiyaçların başında gelmektedir. Tuzla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü olarak, öğrencilerimizin sağlıklı, empati ve nezaket temelli bir okul kültüründe yetişmeleri için kapsamlı bir çalıştay gerçekleştirdik. Bu çalıştayın amacı, okullarımızdaki zorbalık ve empati eksikliği gibi sorunları ele

olarak somut çözüm önerileri ve eylem planları geliştirmektedir. İlçemizdeki değerli eğitimcilerimiz, akademisyenlerimiz, öğrencilerimiz ve çeşitli paydaşlarımızın katılımıyla ortaya çıkan bu çalıştayın sonuçları, eğitim sistemimize önemli katkılar sunacaktır.

Büyük bir emek ve özveriyle hazırlanan çalıştay kitabımız, Tuzla İlçe Milli Eğitim Müdürü Sayın Metin ÇANGIR tarafından İstanbul İl Milli Eğitim Müdürü Doç. Dr. Murat Mücahit YENTÜR'e takdim edilmiştir. Çalışmamızın, yalnızca ilçemizde değil, ülkemizin dört bir yanında eğitim politikalarına ışık tutacağına inanıyoruz. Bu süreçte emeği geçen tüm paydaşlara ve değerli katılımcılara şükranlarımızı sunar, kitabımızın eğitim camiamıza hayırlı olmasını dileriz.

Toplumsal yapımızdaki hızlı değişiklik her yaştaki akran ilişkilerinin farklı niteliklere bürünmesini de beraberinde getirmektedir. Özellikle toplumumuzda geleneksel aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş, kentleşme, teknolojik gelişmeler ve yaşam standartlarının değişmesi ile insani ve sosyal ilişkilerimizde sorunlar yaşanmaktadır. Doğal olarak bu sorunların okula yansımaları da beraberinde gündemimize gelmektedir. Eğitim ortamlarında nezaket çalışmaları, araştırmacılar için nispeten yeni bir konu olup yapılan araştırmalar bu kavramı, okul zorbalığı, olumlu okul iklimi ve sosyal duygusal öğrenme çalışmalarıyla bağlantılarını ele almıştır. Bizler de Tuzla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü olarak okullarımızda yaşanması muhtemel sorunlara karşı önceden aksiyon

alabilmek ve tabiri caizse testi kırılmadan önlem almak adına mümkün olan tüm adımları atma gayreti içerisindeyiz. Ancak işimizin de bir hayli zor olduğunun farkındayız. Zira özellikle kitle iletişim araçları ve sanal mecraların okullarımızda yaşanması muhtemel sorunları tetiklediğini üzülerək görüyoruz.

1968 yılında Robert Rosenthal ve bir okul müdürü olan Lenore Jacobson tarafından kendileri ile ilgili beklentilerin öğrenciler üzerindeki etkisini gösteren bir deney gerçekleştirildi. Ders yılı başında sınıflarda zekâ testi uyguladılar. Bir süre sonra öğretmenlere, her sınıfta 4 öğrencinin üstün zekalı olduğunu söylediler. Gerçek ise öğretmenlere isimleri söylenen çocukların üstün zekalı olmayıp, isimleri kurayla rastlantısal olarak saptanmış olan çocuklar olmasıydı. Sonuçta öğretmenlerin yetenekli olduğu söylenen öğrencilere yönelik bakış açısı değişti. Bu durum ise öğrencilerin hem akademik performanslarında yükselmeye hem de zekâ testlerinde belirgin derecede iyileşmeye yol açtı. Araştırmacılar elde ettikleri bulgulardan hareketle şu sonuca vardılar. Çocuklarımıza ne söylüyorsak öyle olma ihtimallerini arttırıyoruz.

Bizler biliyoruz ki okul sürecinin, öğrenciye, akademik öğrenme katkısı kadar, olumlu davranışları kazandırması ve iyi bir karakter gelişimini desteklemesi gerekir. Eğitimde

genel bir prensip olarak öğretmek istediğimizi ön plana çıkarmalı ve onu çokça anmalıyız. Bu inanışla Zorbalık yerine Nezaket vurgusu yapmak, doğru davranışı yaygınlaştırmada etkili olacaktır. Akran Nezaketi kavramı ve bununla ilgili çalışmaların okullarımızda artması bunun için önemlidir. Çeşitli içsel ve dışsal nedenlerle, nezaketin hayatımızdaki etkisini unutabilir, özensiz davranabiliriz. Halbuki nezaket kolaylıkla gösterilebilir, üstelik bulaşıcıdır ve dünyayı daha iyi bir yer yapma potansiyeline sahiptir.

Tuzla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü olarak benimsediğimiz “lider yöneticilerimiz ve mutlu çalışanlarımızla eğitim yönetiminde öncü kurum olma” vizyonumuz doğrultusunda öğrencilerimizin en temel sorunlarını yine öğrencilerimizle ve öğrencilerimiz adına faaliyet ve politika üreten kamu kurumlarımız ve sivil toplum kuruluşlarımızla birlikte tespit ederek, somut uygulanabilir ve gerçekçi çözüm önerileri üretmeyi planlamaktayız. Çalıştay özelinde ise okullarımızda öğrencilerimiz adına üretilecek politikalara, proje ve faaliyetlere yön verecek somut veriler ortaya koymak, öğrencilerimizin gelişimine ve değişimine bakarak, öğrencilerimizi anlayarak, sorunlarını tespit ederek ve gerçekçi çözüm önerileri geliştirerek, topluma ve sosyal hayata uyum sağlamış, ne istediğini bilen, amaç ve

hedeflerini açıkça ortaya koyabilen bir öğrenci topluluğu yetişmesine katkı sunmak istiyoruz.

Bu doğrultuda sayın kaymakamımızın kıymetli liderliklerinde ve bizlere istatistik sıralayan değil çözüm önerisi sunan ve aksiyon geliştiren kurumlar olma talimatları doğrultusunda bugün düzenlediğimiz çalıştayımızın öncelikle sonuçlarının eğitim camiamız için hayırlara vesile olmasını temenni ediyorum. Çalıştayın düzenlenmesinde özverili çalışmalarından ötürü düzenleme kurulu ve bilim kurulunda görev alan çalışma arkadaşlarıma, çalıştay masalarında bizlere destek verecek olan tüm okul yöneticisi ve öğretmen arkadaşlarıma, öğrenci ve veli temsilcisi olarak katkı sunan paydaşlarımıza teşekkür ediyorum. Ayrıca çalıştayımıza her konuda desteklerini esirgemeyen başta Tuzla Belediye Başkanlığımız olmak üzere Gebze Teknik Üniversitesine, İstanbul Teknik Üniversitesine, Trakya Üniversitesine, Okan Üniversitesine, Piri Reis Üniversitesine, Tuzla İlçe Müftülüğüne, Tuzla Sosyal Hizmetler Merkezi Müdürlüğüne ve Sivil Toplum Kuruluşlarımızın çok değerli temsilcilerine de şükranlarımı sunuyorum.

Metin ÇANGIR

Tuzla İlçe Millî Eğitim Müdürü

ÇALIŞTAY MASALARI MODERATÖRLERİ, RAPORTÖRLERİ ve KATILIMCILARI

Aşağıda bahsi geçen toplam 8 sorun alanında çalışma yapan 7 masa için masalarda yönlendirme ve rehberlik yapabilecek Çalıştay Düzenleme Kurulunca seçilmiş 7 moderatör ve 7 raportör görev almıştır.

Buna göre;

(Her okul kademesinde 1 masa olacağından her masa için; 1 okul müdürü, 2 müdür yardımcısı, 2 PDR öğretmeni, 1 OAB temsilcisi, 1 öğrenci meclisi temsilcisi ve STK temsilcileri bulunmaktadır.)

KATILIMA DESTEK VERECEK DIŞ KURUMLAR VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI:

- Tuzla Kaymakamlığı
- Tuzla Belediye Başkanlığı
- Gebze Teknik Üniversitesi
- İstanbul Teknik Üniversitesi
- Okan Üniversitesi
- Piri Reis Üniversitesi
- Trakya Üniversitesi
- Gençlik ve Spor İlçe Müdürlüğü
- Tuzla Sosyal Hizmet Merkezi
- Tuzla Müftülüğü

- STK'lar

ÇALIŞTAY ANA TEMASI: Tüm okul türlerinde akran nezaketi konusunda yaşanan deneyimler ve eylem önerileri

ÇALIŞTAY TÜRÜ: Strateji Çalıştayı (Vizyoner Eylem Çalıştayı)

ÇALIŞTAY GERÇEKLEŞTİRME SÜRESİ: 1 Gün

ÇALIŞTAY VİZYONU: Okullarımızda akran nezaketi konusunda tüm paydaşların karşılaştıkları örnek durumları istişare ederek öğrencilerimize daha nitelikli eğitim ortamları sunmak adına ortak bir eylem çerçevesi oluşturmak.

ÇALIŞTAYA GENEL BAKIŞ

Günümüzde akran ilişkileri incelendiğinde, her yaştaki akran ilişkilerinin farklı niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Özellikle toplumumuzda geleneksel aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş, kentleşme, teknolojik gelişmeler ve yaşam standartlarının değişmesi ile insani ve sosyal ilişkilerimizde sorunlar yaşanmaktadır. Tüm bu nedenlerin yanı sıra kuşak çatışması dediğimiz kuşaklar arası farklı yaşam normlarının 3-5 yıla kadar inmesi ile özellikle gençlerimizi yeteri kadar anlayamıyor ve bunun sonucunda da toplum ve ülke olarak gençlerimiz adına vizyon geliştirmede problemler yaşıyoruz. Eğitim ortamlarında nezaket çalışmaları, araştırmacılar için nispeten yeni bir konu olup yapılan araştırmalar bu kavramı, okul zorbalığı, olumlu

okul iklimi ve sosyal duygusal öğrenme çalışmalarıyla bağlantılarını ele almıştır.

Nezaketsiz içsel ve dışsal nedenlerle, hayatımızdaki etkisini unutabilir, özensiz davranabiliriz. Halbuki nezaket kolaylıkla gösterilebilir, üstelik bulaşıcıdır ve dünyayı daha iyi bir yer yapma potansiyeline sahiptir. Okul sürecinin, öğrenciye, akademik öğrenme katkısı kadar, olumlu davranışları kazandırması ve iyi bir karakter gelişimini desteklemesi gerekir.

Eğitimde genel bir prensip olarak öğretmek istediğimizi ön plana çıkarmalı, çokça anmalıyız. Zorbalık yerine Nezaket vurgusu yapmak, doğru davranışı yaygınlaştırmada etkili olabilir... Akran Nezaketi kavramı ve bununla ilgili çalışmaların okullarımızda artması bunun için önemlidir. Ülkemizde öğrenciler adına yapılan strateji ve vizyon çalışmaları da günümüzde maalesef yeterli olmadığı görülmektedir. Öğrenciler adına karar verirken en önemli unsurun yine öğrencilerimizin kendileri olduğu gerçeğinden yola çıkarak ve yapılacak tüm çalışmalar, faaliyetler, projeler ve geliştirilecek stratejilerde öğrencilerimizin de söz sahibi olması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Tuzla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü olarak öğrencilerimizin gözüyle öğrencilerimizi anlamak, öğrencilerimizin en temel sorunlarını yine öğrencilerimizle

ve öğrencilerimiz adına faaliyet ve politika üreten kamu kurumlarımız ve sivil toplum kuruluşlarımızla birlikte tespit ederek, somut uygulanabilir ve gerçekçi çözüm önerileri üretmeyi planlamaktayız. Çalıştay özelinde ise okullarımızda öğrencilerimiz adına üretilecek politikalara, proje ve faaliyetlere yön verecek somut veriler ortaya koymak, öğrencilerimizin gelişimine ve değişimine öğrencilerimizin gözünden bakarak, öğrencilerimizi anlayarak, sorunlarını tespit ederek ve gerçekçi çözüm önerileri geliştirerek, topluma ve sosyal hayata uyum sağlamış, ne istediğini bilen, amaç ve hedeflerini açıkça ortaya koyabilen bir öğrenci topluluğu yetişmesine katkı sunmak istiyoruz.

Lider yöneticilerimiz ve mutlu çalışanlarımızla eğitim yönetiminde öncü kurum olma vizyonumuz doğrultusunda “amasız” ve “fakatsız” öğrencilerimiz adına yapılabilecek, çözüme kavuşturulabilecek tüm sorunların tespit ve doğru teşhis edilebilmesi için ilçemiz özelinde katkı sunacak tüm kamu kurumları ve STK temsilcileri ile bir vizyon ortaya koymak istiyoruz. Yaptığımız bu çalışmanın Tuzla İlçesi özelinde ve tüm ülkemizde öğrenciler ve eğitim adına faaliyet gösteren üniversite, kamu kurumları ve STK’larımıza örnek teşkil etmesini temenni ediyoruz.

Ülkemizde “Öğrenci Sorunları” adına yapılan çalışmalar var olmasına rağmen bu çalışmaların gerek sayı olarak gerekse

görülmekte olarak yeterli olmadığı
Gerçekleştirdiğimiz “Okullarda Akran nezaketi Çalıştayı” mız
sadece bir durum tespitinden ibaret olmaktan uzak,
devamında somut çözüm önerileri ve bir Eylem Planı
içermektedir. Çalıştay kapsamında öğrencilerin sorunlarını
farklı okul kademelerinde irdeleyerek tespit edilmiş ve çözüm
önerileri sunulmuştur.

ÇALIŞTAY SORUN ALANLARI

1. Akran nezaketinin olmaması ve zorbaca davranışların okulunuzdaki çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri nelerdir?

- Zorbalığın öğrenci üzerindeki kısa ve uzun vadeli etkileri.
- Dışlamanın psikolojik etkileri.
- Dışlanma durumlarında öğrencilere nasıl destek olunabilir?
- Akran Nezaketinde Olumsuz Rol Modeller

2. Empati Eksikliği ve Akran İlişkileri:

- Empati eksikliğinin nedenleri ve sonuçları.
- Empati geliştirmek için hangi eğitim yöntemleri etkili olabilir?

3. Cinsiyet Temelli Akran İlişkileri:

- Cinsiyet rollerinin akran ilişkilerine etkisi. (feminen ve maskülen davranış da dahil)
- Kız ve erkek öğrenciler arasında farklı zorbalık

biçimleri.

4. **Ailelerin Katılımı ve Destekleme Stratejileri:**

- Ailelerin akran nezaketi konusunda bilinçlendirilmesi.
- Ebeveynlerin çocuklarıyla bu konudaki iletişimi nasıl güçlendirileceği,

5. **Okul İklimi ve Akran Nezaketi:**

- Okul ortamının akran ilişkileri üzerindeki etkisi.
- Sağlıklı bir okul iklimi oluşturmak için neler yapılabilir?
- Akran Nezaketinde Yanlış Davranışların Normalleşmesi küfür argo kullanımı,

6. **Öğretmenlerin Rolü ve Sorumlulukları:**

- Öğretmenlerin akran nezaketini teşvik etme yolları.
- Zorbalık vakalarına müdahale yöntemleri.

7. **Dijital Dünyada Akran Nezaketi:**

- Sosyal medyanın zorbalık ve akran ilişkilerine etkisi.
- Online zorbalıkla başa çıkma stratejileri.

8. **Akran Destek Programları:**

- Akran destek sistemlerinin etkinliği ve uygulanabilirliği.
- Öğrencilerin birbirlerine destek olma yöntemleri.
- Sosyal ve sportif faaliyetler
- Manevi destek uygulamalarının etkisi

ÇALIŞTAYIN AMAÇLARI

- Okullarda akran nezaketi konusunda yaşanan sorunları ana başlıklar halinde derinlemesine irdeleyerek çözüm önerileri ortaya koymak ve bu çözüm önerilerine uygun bir Eylem Planı çıkararak, okullarımızda eğitim alan öğrencilerimiz özelinde bir vizyon ortaya koymak ana amacımızdır.
- Öğrencilerimizin sorunlarını, öğrencilerimizle beraber, onlar adına faaliyet yapan kamu kurumları ve STK paydaşlarımızla birlikte ele alarak somut, uygulanabilir ve gerçekçi çözüm önerileri geliştirmek.

- Çalıştay sonucunda ortaya çıkan Vizyon Eylem Planına göre okullarımız içinde ve diğer dış paydaşlarımızla (kamu kurumları ve STK'lar) öğrencilerimiz adına atılması gereken adımları hayata geçirecek ortak faaliyetler ve çalışmalar yapmak.

ÇALIŞTAY METODOLOJİSİ

Çalıştayımızda öncelikle sürecin sağlıklı, planlı ve bilimsel bir zeminde yürüyebilmesi, aksaklıklar ve problemlerin hızlı bir şekilde çözülmesi için İlçe Milli Eğitim Müdürlüğümüz bünyesinde;

1. Çalıştay Düzenleme Kurulu
2. Çalıştay Bilim Kurulu
3. Çalıştay Sorun Alanları masaları kurulmuştur.

Çalıştayımızın ana temasında belirtildiği üzere öğrencilerimiz adına yaptığımız bu çalışmada yine öğrencilerimiz aktif rol üstlenmiş ve yapılan çalışmada bizzat görev olarak katkı sunmuşlardır. Çalıştay takviminde belirtilen sürelerde çalıştay tüm okullarımıza duyurulmuş, katkı sunmak isteyenlerin başvuruları eğitim gördüğü okul müdürlüğü tarafından alınmıştır. Çalıştay Düzenleme Kurulunca belirlenen kontenjan kadar katılımcının seçimleri Çalıştay Bilim Kurulunca yapılmış ve ana sorun alanı masalarında paydaşlarımızı temsil edecek olan temsilciler

tespit edilmiştir.

Çalıştaya gençler adına faaliyet gösteren ve katkı sunmak isteyen kamu kurumları ve Sivil toplum Kuruluşlarına gerekli davetiyeler gönderilerek katılım gösterecek paydaşlardan geri dönüt alınmıştır. Daha sonra her bir sorun alanı masasında görev alacak isimler kontenjan dahilinde belirlenmiştir. Çalıştayı ilk bölümünde ilgili sorun alanlarında 4 üniversiteden ve Tuzla Rehberlik Araştırma Merkezinden akademisyenler bildiri sunmuşlardır.

Çalıştayı tüm planlanması, yürütülmesi ve raporlanmasından Çalıştay Düzenleme Kuruluna karşı sorumlu olmuş, Genel Koordinatör olarak Dr. Ersin YAĞAN belirlenmiştir. Sorun alanları masaları için her bir masada görev alacak bir okul müdürü Masa Moderatörü ve Masa Çalışmalarını raporlamak üzere bir raportör belirlenmiştir. Masalarda yapılacak çalışmalar Problem Çözme Metodu kullanılarak sürdürülmüştür. Sorun alanlarına yönelik sorunların tespit edilmesinden sonra çözüm önerileri

nedenleri ve sonuçları ile işlenmiştir.

Çalıştayın son aşamasında tespit edilen sorunlara ilişkin çözüm önerilerini somut hale getirecek Eylem Planları oluşturulmuştur. Bu çalışmalar sonucunda Bilim Kurulu tarafından son hali verilen çalıştay raporu içeriği ana sorun

alanları altında Sorunlar, Çözüm Önerileri ve somut Eylem Planlarını kapsayacak şekilde ortaya konmuştur.

ÇALIŞTAY TAKVİMİ

S.N	YAPILACAK FAALİYET	TARİH
1	Çalıştay Planlama Toplantısı	27/09/20
2	Çalıştay Düzenleme Kurulu Oluşumu	24
3	Çalıştay Programı Hazırlama	30/09/20
4	Çalıştay Programının Okullarımızda Duyurulması	24 03/10/20
5	Çalıştay Programı ile Kamu Kurumları ve STK'ların katılım için davet edilmesi	04/10/2024 04/10/20
6	Dış Kurumlar ve STK'lardan Dönütlerin Toplanması	08/10/2024
7	Çalıştay Bilim Kurulunun, Düzenleme Kurulunca belirlenmesi	08/10/2024
8	Çalıştayda görev alacak kişilerin belirlenmesi	08/10/20
9	Çalıştay görünürlüğünün hazırlanarak okullara ve ilgili kurumlara dağıtılması	24 09/10/20
10	Çalıştayın Gerçekleştirilmesi	25/10/20
11	Çalıştay Masalarının Raporları Düzenleme Kuruluna Teslimi	24 18/10/20
12	Çalıştay ana Raporunun kurullarca İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne Teslimi	25/10/2024
13	Çalıştay Sonuçlarının Kamuoyu ile paylaşılması	03/11/2024

OKULLARDA AKRAN NEZAKETİ ÇALIŞTAYI SONUÇ RAPORU

1. GİRİŞ

Bu çalıştay, akran nezaketi, empati eksikliği, cinsiyet temelli akran ilişkileri, aile katılımı, okul iklimi ve öğretmenlerin rolü gibi önemli sosyal ve eğitim konularını ele almıştır. Günümüz literatürü, bu temaların öğrencilerin gelişimi üzerindeki derin etkilerini vurgulamakta ve okulların, çocukların psikososyal gelişimini destekleyen ana unsurlardan biri olduğunu göstermektedir. Araştırmalar,

okul ortamının ve akran ilişkilerinin öğrencilerin akademik ve duygusal sağlığı üzerinde doğrudan bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır (Wentzel & Looney, 2007).

Akran nezaketi, öğrencilerin sosyal becerilerinin gelişmesinde önemli bir rol oynar ve duygusal sağlığın desteklenmesine katkı sağlar. Wentzel ve Looney'nin (2007) çalışmalarında vurguladığı gibi, öğrencilerin okulda destekleyici ve nazik ilişkiler kurmaları, sadece akademik başarılarını değil, aynı zamanda psikososyal refahlarını da olumlu etkiler. Özellikle okul ikliminde empati, iş birliği ve arkadaşça davranışların teşvik edilmesi, öğrencilerin kendilerini güvende hissetmelerini sağlar ve öğrenme süreçlerine katılımlarını artırır.

Araştırmalar, akran nezaketinin çocukların kendilerini değerli ve kabul edilmiş hissetmelerini sağladığını, bu sayede sosyal becerilerinin güçlendiğini ortaya koymaktadır. Ngai ve Liu'nun (2019) bulgularına göre, okul ortamında destekleyici akran ilişkileri, öğrencilerin pro-sosyal davranışlarını artırır ve duygusal dayanıklılıklarını geliştirir.

Bu tür ilişkiler, aynı zamanda öğrencilerin kendilerine güvenlerini artırır ve stresle başa çıkmalarına yardımcı olur. Nazik ve empatik bir okul ortamı, öğrencilerin kendilerini ifade etmelerine olanak tanıyan sağlıklı bir sosyal bağlam sunarak duygusal gelişimlerini destekler.

Ayrıca, akran nezaketi, yalnızca bireysel faydalar değil, aynı zamanda grup dinamiklerine de olumlu katkılar sağlar. Matabane (2018) tarafından yapılan araştırma, okul ortamında empati ve nezaketin teşvik edilmesinin, öğrenciler arasında dayanışma ve güven ortamı yarattığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, nezaketin sosyal bir norm olarak kabul edildiği okullarda öğrenciler arasındaki iş birliği artmakta ve zorbalık gibi olumsuz davranışların görülme sıklığı azalmaktadır (Slee, 2016). Bu tür bir okul iklimi, öğrencilerin kendilerini değerli hissetmelerine katkıda bulunarak, onların öğrenme motivasyonlarını ve genel okul bağlılıklarını artırmaktadır.

2. MASALARDAN ELDE EDİLEN BULGULAR

Çalıştay kapsamında toplam 8 sorun alanında 7 masa oluşturulmuş ve bu masaların farklı okul kademelerini temsil edecek katılımcılardan oluşmasına dikkat edilmiştir. Okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler, veliler ve STK temsilcilerinin katılımlarıyla oluşturulan masalarda yapılan çalışmalar sonucu aşağıdaki konu başlıklarında mevcut durum ve faaliyet önerileri sıralanmıştır.

2.1. Akran Nezaketinin Olmaması ve Zorbaca Davranışların Etkileri

2.1.1. Zorbalığın öğrenci üzerindeki kısa ve uzun vadeli etkileri

Durum Tespiti

Lise öğrencilerinin bulundukları yaş dönemi itibariyle bireylerin bağımsız kimliklerini oluşturdukları bir dönemi kapsamaktadır. Bu dönemdeki en önemli etkileyici unsur akranlarıdır. Özellikle akranları tarafından yaşatılan her travma karmaşık ve çözülmesi güç duygulara neden olabilir.

Akran zorbalığının kısa ve uzun vadede pek çok olumsuz sonuca neden olduğu düşünülmektedir. Olweus'un (1993) zorbalık modeli, bu davranışların hem mağdur hem de zorba üzerinde çok ciddi etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Akran zorbalığı psikolojik, fiziksel ve psikosomatik pek çok olumsuz sonuçlar için zemin hazırlamaktadır. Kısa vadede bakıldığında okula devam etme konusunda isteksizlik ve okul terki, akran ilişkilerinde bozulmalar, sınıf içinde izolasyon durumları oluşabileceği gibi uzun vadede ise akademik başarısızlık, özgüven düşüklüğü, düşük benlik saygısı, depresyon, sosyal kaygı bozuklukları, suça yönelme gibi dışsallaştırma bozuklukları ve yetişkin hayatında sağlıklı ilişkiler ve duygusal bağ kurmada zorluk gibi problemler

görülebilmektedir. Bunun yanı sıra kaygı düzeyleri olumsuz etkilendiğinden bu durum uzun vadede kronik strese sebep olabilir ve buna bağlı uyku bozuklukları, sindirim sistemi rahatsızlıkları gibi sağlık problemleri meydana gelebilir. Zorbalık aynı zamanda ergenlik döneminde ve sonrasında kendine zarar verme davranışı açısından da bireyi yüksek riskli hale getirmektedir.

Öğrencilerin akran nezaketi karşıtı davranışlar sergilemelerinde temel etkileyicilerin kontrolsüz bir şekilde ekrana (TV, bilgisayar vb.) maruz kalınması olduğu görülmektedir. Zira televizyon ve özellikle de internet üzerinden yayınlanan dizilerde ve yine sosyal mecralarda yayınlanan videolarda çokça olumsuz davranışlar sergilenmesi çocukların bu davranışları örnek almasını beraberinde getirmektedir.

Olumsuz davranışların bulaşıcılığının yüksek olduğu dikkate alındığında akranlar arası olumsuz sosyal öğrenmenin gerçekleşmesi de nezaketsizlik durumunun temel sağlayıcılarından biri olarak görülmektedir. Yine çocuğun geçmiş yaşantısında ihmale ve istismara uğramış olması da onun nezaketsiz davranışlar sergilemesindeki önemli faktörlerden biri olmaktadır.

Okullarımızda karşılaşılan bir diğer durum ise özellikle ortaokul ve lise kademelerinde başörtüsü ile okula gelmeye başlayan bazı öğrencilere karşı diğer arkadaşları tarafından bu yeni durumun yadırgandığına yönelik nezaketsiz söylem ve eylemlerin hayata geçirilerek olumsuz davranışlar sergilendiği gerçeğidir. Boy, kilo, gözlük takmak gibi fiziksel özelliklerine atıfla çocukların birbirlerine karşı uyguladıkları nezaketsiz davranışlar çalışmalarda (Pehlivan vd., 2019) çokça ifade edilmiştir. Okullarda başörtüsü kullanımından kaynaklı benzer durumların ortaya çıktığı gerçekliğini de okullarda akran nezaketine yönelik yapılacak çalışmalarda artık göz önünde bulundurmak gerektiği düşünülmektedir.

Dikkate alınması gereken önemli konulardan biri de okullarda hizmet sunan öğretmenlerin öğrenciler arasında karşılaştıkları olumsuz durumlar karşısında olumsuz ifadeler kullanarak çözüm aramalarıdır. Burke'nin sembolik eylem kuramı; dili, bilgiyi taşıyan bir araç olmaktan çok bir sembolik eylem tarzı olarak ele alır. Dolayısıyla dilin toplumsal yapıları inşa etme rolü dikkatten kaçırılmamalıdır. Yapılan araştırmalarda da (Yagan & Aksit, 2021) öğretmenlerin art niyetli olmasalar dahi farkında olmadan da olsa başta ayrımcı davranışlar olmak üzere çok sayıda olumsuz durumlara kullandıkları özensiz dil sayesinde sebebiyet verdiklerini ortaya koymaktadır.

Neler Yapabiliriz

Zorbalığa maruz kalan öğrencinin kişisel-sosyal, eğitsel gelişiminde başarısızlıkla karşılaşması en olası sonuçlar olarak görülmektedir. Okullarda akran nezaketinin geliştirilmesine yönelik olarak yapılabilecek çalışmaların başında öğrencilerin sosyal becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerektiği düşünülmektedir. Okullarda öğrencilerin duygularını rahat bir şekilde dışa vurmalarını sağlayacak her türlü sanatsal çalışmalara yer verilmeli ve okul fiziki ortamları da elbette buna göre tasarlanmalıdır. Öğrencilerin sanatsal etkinlikler yoluyla duygusal ifadelerini geliştirmeleri, duygusal farkındalık kazanmalarına katkı sağlamaktadır (Malti vd., 2016).

Mağdur öğrencilere bireysel özellikleri göz önünde bulundurularak görev ve sorumluluklar verilerek, bu sayede başarı duygularının tatmini yoluna gidilmesi de önemli bir eylem olacaktır. Öğrencinin iyi iletişim kurduğu meslek öğretmeni ya da ders öğretmeniyle iş birliği içinde sınıf/atölye/okul içinde sorumluluk vermek suretiyle, sevdiği bir görevi yaptırmak ve bunlar sonucunda takdir edilme hissini yaşatmak önemli bir güdüleyici olacaktır. Gencin sosyal ortamlardan uzaklaşmasına neden olacak içe kapanıklık ve dışlanma durumunda, olumlu akran iletişimleriyle desteklenerek değerli hissini oluşturmada

yardımcı olunmalıdır. Bu noktada özellikle sınıf rehber öğretmenlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Sosyal ortamlarında uyum sorunu yaşayan öğrencilerinin arkadaş edinmeleri için gerekli ortamları sağlamaya çalışmak öğretmenlerin önemli destek uygulamalarından biri olarak görülmelidir.

Bireysel Psikolojik Danışma desteği sağlanarak öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları güçlendirilebilir, öğrencideki kaygı ve isteksizliğin kaynağı incelenerek, kaygılarını giderme ve yönetme konusunda çalışmalar yapılabilir. Özellikle alışma sürecinde fiziksel ve psikolojik yardımda bulunmak, öz saygı geliştirme ve bireysel farklılıklara saygı kavramının içselleştirme çalışmaları yapılabilir. Öğrencilerin duygu düzenleme kapasitelerini geliştirmeye yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Mağdur ve zorba öğrencileri gruplandırarak ihtiyaçları doğrultusunda grup psikoeğitim programlarının verilmesi de uygulanabilecek eylem planları içerisinde yer alabilir. Bu sayede zorba öğrencilere sorunları ile baş edebilecek çözüm stratejilerinin kazandırılması sağlanmaya çalışılacaktır.

Akran nezaketi konusunda dikkate alınması gereken en önemli konulardan biri de şüphesiz öğrencinin olumsuz örneklerle karşılaşabileceği dijital ve sosyal ortamlar konusunda tedbir alınması konusudur. Bu noktada aile ile

çok sıkı bir iş birliği içinde olunmalı ve iletişim yoluyla doğru filtreler koyarak, öğrencinin doğru rol model edinmesine yardımcı olacak yayınları takip etmesinin sağlanması gerekmektedir.

2.1.2.Dışlamanın psikolojik etkileri Durum Tespiti

İnsanlar, bir diğeri ile var olan sosyal ilişkilerini koruma ve yeni sosyal ilişkiler kurma çabası olan varlıklardır. Sosyal dışlanma, bireyin benlik algısını zayıflatan ve ciddi psikolojik rahatsızlıklara yol açabilen bir durumdur. Baumeister ve Leary (1995) tarafından yapılan ait olma ihtiyacı kuramı, bireylerin sosyal ilişkilerde dışlanma yaşadıklarında psikolojik ve duygusal olarak olumsuz etkilendiklerini vurgulamaktadır. Dışlanma sonucu bireyin ait olma ihtiyacı tehdit altına girmektedir. Bir diğerrinin gözünde ne kadar olumlu/olumsuz değerlendirildiğimize dair algımız yani sosyal benlik değerimiz dışlanmaya bağlı olarak artar ya da azalır. Benlik değerindeki azalma bireyin içine kapanması, olumsuz bir kendilik algısı oluşturması ile sonuçlanmaktadır. Birey zaman içinde keyif aldığı aktiviteleri yapmamaya başlar, aile ortamında öfke sorunları yaşayabilir ya da akademik başarılarında ciddi düşüşler görülebilir.

Dışlanma durumları daha çok bireysel farklılıklarından kaynaklı meydana gelmektedir. Bu durumun özellikle empati yoksunluğundan kaynaklandığı söylenebilir. Yanı sıra aileden gelen tutum ve davranışların da önemli bir etkisi görülmektedir. Başta ailesinden olmak üzere öğrencinin çevresinde olumsuz rol ve modellerin bulunması ve çeşitli çevresel faktörlerden doğan düşük benlik saygısı sebebiyle öğrencilerde akran ilişkilerinde üstünlük kurma ihtiyacı doğabilir. Bu durumda kalan öğrencilerde en sık rastlanan davranış göstergesi içe kapanma ve kendini istediği şekilde ifade edememe durumudur. Çoğu zaman öğrencilerin saldırgan tutumlar içine girmelerine de bu çaresizlik durumu yol açmaktadır. Şiddete uğrayan öğrenciler kendileri için de sorun çözme yöntemi olarak şiddet kullanma eğilimini benimsemektedirler. Ergenlik çağındaki bireylerde hayal kırıklığına uğrama umutsuzluk öz güven kaybı, öz saygı eksikliği, takıntılı davranışlar, sosyal anksiyete, dikkat ve konsantrasyon eksikliği, akademik başarının düşük olması vb. gibi duygusal tepkilere neden olabilmektedir.

Dışlanan öğrencide sıklıkla görülen ve eğitim politikalarını planlayan kurum ve kişilerin ivedilikle önlem alması gereken konulardan biri de hiç şüphesiz öğrencide okul fobisinin oluşmasıdır. Zira bu durumun okul terklerine ciddi sayıda sebebiyet veren konulardan biri olduğu göz ardı

edilmemelidir. Okul kültüründe zorbalığın yer edinmiş olması, karşılaşılabilecek en büyük tehlikeler arasında değerlendirilmelidir. Yine okul ortamında, sosyal ortamlarda farklı sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencileri gören öğrencinin kendini ayırıştırması ve bunun sorumlusu olarak ailesini görerek onların duygularını sorgulaması ve beraberinde onlara karşı öfke duyma davranışını sergilemesi de son zamanlarda karşılaşılan önemli konulardan biridir. Bu noktada rehberlik servisleri ile veli iş birliğinin zayıf olması da sorunun erken evrede teşhis edilmesine karşın gerekli müdahalenin zamanında yapılamamasına neden olmaktadır.

Okullarda nezaket konusunda dikkate alınması gerektiği düşünülen önemli bir konuda okul kademeleri arasında öğrencilerden beklentilerin farklılaşması konusudur. Özellikle İmam Hatip okullarında eğitim gören öğrencilere toplumun farklı kesimlerinden başka okul kademelerindeki akranlarına nispeten çok farklı sorumluluklar yüklenerek daha “kusursuz” bir karakter beklenmesinin öğrencilerde baskı oluşturduğu ve beklentinin aksi yönde bir etki meydana getirdiği gözlenmektedir.

Neler Yapabiliriz

Bir topluluk, statü ya da durumdan öte değerlerin toplumun genelinde olması gereken insani bir görev olduğu

düşünce ve davranışının eğitim ve öğretimin formal ve informal her alanına entegre edilmesi, yaşam tarzı haline getirilmesi gerekmektedir. Dışlanma durumlarında öncelikle dışlanan öğrencilerin tespit edilmesi oldukça önemlidir. Bu nedenle öğretmenler tarafından sınıf içi ve sınıf dışı etkinlikler esnasında öğrencilerin grup dinamiği ile ilgili gözlemler yapılması gerekmektedir. Dışlanan öğrencinin sosyal beceriler yönünden desteğe ihtiyacı olup olmadığı belirlenmeli ve ihtiyacı doğrultusunda destek sağlanmalıdır. Dışlanmasına neden olan faktörlerin etraflıca değerlendirilerek, sosyal beceri eğitiminin yanı sıra dış etkenler öğretmen tarafından kontrol altında tutulmaya çalışılmalıdır. Yaratıcı drama etkinlikleri kullanılarak sınıf içinde canlandırmalar yapmak etkili olabileceği gibi sınıf dinamiğinin oluşturulmasında ekip olmanın önemi vurgulanarak, sınıf içinde her bireyin güçlü yönlerinin ön plana çıkacağı görevler verilmesi de oldukça önemlidir. Her bireyin biricik olduğu, farklılıkların yaşantımızı zenginleştirdiği sık sık sınıf içinde ve dışında vurgulanmalı ve etkinlikler bu yönde zenginleştirilmelidir. Bireysel ve grup psikoeğitim çalışmalarının yapılmasına önem verilerek arkadaşlık farkındalık eğitimlerinin sınıf rehberlik programlarına dahil edilmesi faydalı olacaktır. Ailelerin sağlıklı iletişim, öfke kontrolü, empati becerileri gibi kavramları içeren farkındalık eğitimlerine alınması ve bu

konularda aile eğitimlerinin teşvik edilmesi, öğrencilere deneyime dayalı yaparak yaşayarak öğrenme imkanlarının sunulması ve onların karşılaştıkları olumsuz durumlar için destek alabilecekleri güvenilir kişi ve kurumlar hakkında yeterli bilgi akışının sağlanması oldukça önemli görülmektedir.

Dışlanan öğrencilerin güçlü yönlerini açığa çıkartacak projeler içerisinde yer almalarını sağlamak, atılganlık eğitimi olarak farkındalık oluşturulması, sosyal becerilerinin geliştirilerek “hayır” diyebilmeyi öğrenmeleri, öğrencilere sağlıklı sınırlar koyma eğitimlerinin verilmesi de bu konuda yapılabilecek faydalı etkinlikler arasında sayılabilir. Atılganlık eğitimi, sosyal beceri gelişimi ve grup psikoeğitimleri gibi yaklaşımlar, zorbalıkla baş etmede etkili stratejiler olarak önerilmektedir (Craig & Pepler, 2007). Okul kültürünün birlik ve beraberlik çerçevesinde yeniden şekillendirilerek, bireysel farklılıklara saygının öğrenciler arasında içselleştirilmesi, öğrencilerin artı ve iyi yönlerinin ön plana çıkarılarak fiziksel farklılıklara yönelen dikkatleri kişilik ve yeteneklerdeki renklere yönlendirmek için eğitimin tüm paydaşlarının katkısının sağlandığı bütüncül bir müdahale anlayışı benimsenmelidir.

Ergenlerde akran ilişkilerinin temelini yakınlık oluşturmaktadır. Bu yakınlık fiziksel bir yakınlık olmasa

dahi duygusal yakınlık olarak desteklenebilir. Alternatif akran seçimi için motivasyon ve bu süreç için profesyonel psikolojik destek, iletişim ve yardım becerileri yüksek akran dayanışması sürecin daha sağlıklı atlatılmasında yardımcı olacaktır. Ayrıca okullarda risk grubunda bulunan öğrenciler için bireysel ve grup çalışmaları da yapılabilir.

2.1.3.Akran nezaketinde olumsuz rol modeller Durum

Tespiti

Akran nezaketinde rol model olacak kişiler ebeveynler, öğretmenler, akranlar ve sosyal medya etkileşimleri olarak sıralanabilir. Öğrenme ve bilgi edinme süreci farklı açıklanmaları olmakla birlikte sosyal öğrenme kuramı açısından bakıldığında insan davranışlarının çoğunun model alma yöntemi ile oluşmaktadır. Model alma doğrudan başkasının davranışını taklit etmek demek değildir. Bu süreç bireyin davranışı gözlemlenmesi, zihinde depolaması ve ihtiyaç halinde hatırlamasını gerektirir.

Çocukların karakter gelişiminde ilk altı yaşın kritik olması sebebi ile ebeveynlerin nasıl rol modeller oldukları bireyin mizacı doğrultusunda ortaya koyacağı kişiliği önemli ölçüde etkilemektedir. Okul çağının gelmesi ile çevresel faktörlerdeki değişim ile rol model yelpazesi çeşitlenmektedir. Bir rol modeli diğer kişilerden ayıran

özellikler uzmanlık, prestij, güç, yeterlilik, cinsiyet, yaş, statü, etnik özellikler ve sosyoekonomik durum şeklinde sıralanabilir. Çocukların rol model olarak görecekları öğretmen ya da akranlarının bu özellikler doğrultusunda şekilleneceğı düşünöldüğünde çocuğun yaşantısında karşılaşılabileceğı olumsuz rol modellerden nasıl etkileneceğı göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Akran düzeyindeki olumsuz rol modellere baktığımızda yaşanan çatışmalarda şiddete başvuranın güçlü olduğı algısının yarattığı olumsuz rol modeller ile benzer problemlili davranışları göstererek bir gruba dahil olmaya çalışan çocukların olduğı görölmektedir. Gruplaşmalar artıp, dışlanmalar başladıkça bu rol modellerin de statü bağlamında güçlendikleri ortaya çıkmaktadır. Argo söz ve davranışlar, manipölasyon, kabadayılık ve kaba kuvvet kültürünün model haline getirilmesi, sosyal kültür dezenformasyonu, denetimsiz ortamlar, rekabete dayalı eğitim sistemi olumsuz davranışların yaygınlaşmasını arttırmaktadır.

Neler Yapabiliriz

Olumsuz rol modellerin yerine nezaket davranışı yüksek öğrencilerin rol model alınmasının sağlanması için yaş gruplarının ihtiyaç ve ilgileri doğrultusunda ilgi çekici bir

hale getirilmesi ve prestij kazandırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bu bağlamda öğrenci grupları içerisinde kilit rol oynayabilecek mizaçlı öğrencilerden faydalanılmalı ve bu öğrenciler ile akran arabuluculuğu gibi programlar çalışılarak grup dinamiği güçlendirilmelidir.

Akran arabuluculuğu tarafsız bir üçüncü öğrencinin kolaylaştırıcı rolünde olduğu bir çatışma çözme yoludur. Bu şekilde arabulucu olarak belirlenen öğrenciler sorumluluk, özgüven ve sorun çözmeye ilişkin yeterlilik duygularında artış meydana gelirken, sorunların barışçıl performansa dönüştürülmesi potansiyeli artmaktadır. Böylece anlaşmazlıkların çözümünde öğrenilmiş çaresizliğin yerini öğrenilmiş güçlülüğe bıraktığını işaret eden çalışmalar bulunmaktadır.

Okul ortamında yürütülen akran temelli uygulamaların okul psikolojik danışmanları tarafından yürütülmesi gerekmektedir. Ancak okul psikolojik danışmanlarınca hiçbir zaman akran temelli müdahale programlarının okulda uygulanmakta olan genel gelişim ve rehberlik uygulamalarının önüne geçirilmemelidir. Gelişim özellikleri hakkında bilgi verilmesi, okul aidiyetinin arttırılması, duygusal problemlerin fark edilmesi, profesyonel yönlendirme, kurallar zinciri hakkında bilgilendirmelerin

yapılması, denetim ve gözlemin arttırılması, güçlü arkadaşlık ilişkilerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

2.2. Empati Eksikliği ve Akran İlişkileri

2.2.1. Empati eksikliğinin nedenleri ve sonuçları

Durum Tespiti

Empati eksikliği, bireylerin sosyal becerilerini olumsuz etkileyen önemli bir faktördür. Hoffman (2000), empatinin çocukluk döneminde gelişen sosyal bir yetenek olduğunu ve sağlıklı empati gelişimi olmayan bireylerde sosyal ilişkilerde sorunlar yaşandığını belirtmektedir. Empatinin gelişebilmesi için bireyin duygularının farkında olması, duygularını tanıyabilmesi ve anlayabilmesi gerekmektedir. Kendi duygularını anlamlandıran bireyler ancak bir başkasının duygularına yanıt verme becerisine sahip olabilir. Empati eksikliği, bireylerin sosyal becerilerini olumsuz etkileyen önemli bir faktördür. Hoffman (2000), empatinin çocukluk döneminde gelişen sosyal bir yetenek olduğunu ve sağlıklı empati gelişimi olmayan bireylerde sosyal ilişkilerde sorunlar yaşandığını belirtmektedir. Duyguları tanımamanın yanı sıra empati için sorumluluk kavramının da bireyde gelişmiş olmasını beklememiz gerekir. Sorumluluk kavramı bireyin yaşadığı olayların sebepleri konusunda atıflarının içsel ya da dışsal olmasına göre şekillenmektedir. Çocuğun rol

modelinin olayların nedenlerinde kendi payını görmeden yalnızca dışarıdaki olay/kişilere bağlaması çocuktaki sorumluluk kavramının gelişimine zarar vererek empati yoksunluğuna da zemin hazırlayacaktır.

Ebeveynlerin benimsediği çocuk yetiştirme tarzları günümüzde oldukça farklılık göstermektedir. Aile içi ilişkilerdeki eksiklikler de empati yoksunluğuna neden olabilir (Jolliffe & Farrington, 2006). Çocukların öz saygısını yükseltmek adına ebeveynlerin sergiledikleri yanlış tutumlar benmerkezci çocuklar yetişmesine sebep olmakta ve yalnızca kendi iyilik halini gözeten bireyler olarak empatiden yoksun hale gelmelerine sebep olmaktadır.

Aile içi iletişimin eksikliği, anne ve babanın çocukları ile yeteri kadar vakit geçirmemesi, sorumluluktan kaçınma ve duygusal farkındalık eksikliği empati yoksunluğuna neden olmaktadır. Aile içerisinde eşit haklara sahip olunduğu, duygu ve düşüncelerin varlığı ve kabulünün herkes açısından eşit olduğu bilincinin verilmemesi çocuklarda üzerinde durulması gereken ciddi problemlerin doğmasına zemin hazırlamaktadır. Empati eksikliği, çocukların sosyal becerilerini zayıflatarak, dışlanmaya ve kötü akran ilişkilerine yol açabilir. Öğrencinin özel bir gereksiniminin olması.

Empati eksikliği konusunda önemli sorun alanlarından biri de öğrencilerin olumsuz ekran içeriğine fazlaca maruz kalmaları ve olumsuz rol modellerin çevrelerinde oldukça fazla yer almasıdır. Öğrencilerin önceki yaşantılarında da empatik davranışlarla muamele görmemesi ve bunu yaşantı yoluyla öğrenememesi öğrencilerde empatik becerilerin gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu noktada okullarda özellikle öğrenciler arasında önyargı nosyonunun son zamanlarda ciddi bir sorun olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. Bahsi geçen öğrenciyi negatif yönde etkileyenlerin de tesiriyle öğrencilerde bilişsel boyutta meydana gelen önyargıların çoğu zaman davranış boyutuna taşındığı ve ayrımcı davranışlar olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu durumun okullar için içerdiği en önemli risklerden biri de oluşturulmak istenen olumlu okul kültürüne engel teşkil edebilecek bir muhtevaya dönüşme potansiyeli olmasıdır.

Neler Yapabiliriz

Empati genellikle bir başkasının duygusal durumunu anlama ve paylaşma becerisi olarak nitelendirilir. Zorba bireyler başkalarının duygusal durumlarını paylaşma konusunda bozulmuş bir yetenek gösterebilirler. Daha çok fiziksel veya sözlü saldırılar gibi doğrudan, sosyal dışlama ve söylenti yayma gibi dolaylı veya çevrimiçi olarak yaygın

şekilde görülmektedir. Kültürel ve manevi değerlerin güçlendirici ve bilgilendirici çalışmaları, ekip ruhunun kurulması, kollektif hareket ve bilinçli hareketler, yaratıcı drama çalışmaları, evrensel ahlaki değerlerin güçlendirilmesi, düşünme ve sorgulayıcı uygulamaların geliştirilmesi çalışmaları, incitici ve aşağılayıcı dil yerine saygı temelli ve duygu içeren ve anlaşılır bir dile dönüşmesine yardımcı olacaktır.

Empatinin gelişiminde yaşantı eksiklikleri etkili olmaktadır. Birey yaşamında ne kadar çok farklı deneyime sahip olursa, ne kadar farklı bireyle temas ederse hoşgörü düzeyi de aynı doğrultuda artacaktır. Öğrencilerde empati becerilerinin gelişmesi adına bir arada gerçekleştirilen etkinliklerin önemi yadsınamaz. Drama etkinlikleri, huzurevi ziyaretleri, barınak ziyaretleri, bahçe oluşturma ya da fide ekimi, çevre bilincini destekleyici yarışmalar gibi uygulamalarla öğrencilerde empati becerilerinin geliştirilmesi sağlanabilir. Bu faaliyetlerin süreklilik arz etmesi bireyin bağ kurabilmesi ve yaşamında içselleştirebilmesi için önemlidir. Empati geliştirme konusunda yaratıcı drama ve sosyal sorumluluk projelerinin, öğrencilerin empati becerilerini artırmada etkili olduğu bilinmektedir (Gerdes et al., 2011). Nezaket elçileri seçilerek öğrencilerde nezaket farkındalığı oluşturulabilir. Öğrenci

kulüplerine nezaket kulübü eklenmesi de okullarda etkili olacaktır. Kurulacak bu kulüp aracılığıyla yıl boyu gerçekleştirilecek zorba öğrencilerle okul korosu oluşturma, drama ve tiyatro gibi etkinliklerle çalışmalar nezaket kavramları hakkında farkındalık oluşturulması gibi çalışmalar akran nezaketinin geliştirilmesi noktasında okulların elini güçlendirecektir. Ders öğretmenlerince sınıf içi proje ve performanslarda proje liderliği gibi öğrencilerin aktif katılımını sağlayacak görevlerin verilmesi de olumlu etki sağlayacaktır.

Sınıf rehber öğretmenleri ile okul genelinde akran nezaketi konulu zihin haritaları oluşturularak poster, sunum yarışmalarının yapılması, okul panolarında akran nezaketini içeren cümlelere (nöbetçi öğretmenine kolay gelsin dedin mi? – Bugün herhangi bir arkadaşına teşekkür ettin mi? – Günaydın dedin mi? gibi.) yer verilmesi vb. ilk bakışta çok ufak gibi görülen çalışmaların süreklilik arz ettiğinde meydana getirdiği büyük iyileşmeler gözükcektir. Rehberlik Servisinin yapacağı bireysel görüşmelerle öğrencilerde duygusal farkındalık kazandırmaya çalışmak da ihmal edilmemesi gereken konuların başında gelmektedir.

Öğrencilere empati davranışının kazandırılmasına yönelik olarak aile eğitimlerinin erken dönemlerden itibaren verilmesi ve ailelerin eğitici etkinliklerle buluşturulması da

üzerinde önemle durulması gereken konulardandır. Öğrenciye erken çocukluk döneminde aile tarafından rol model olunması ve ev ortamında bu teorik konunun yaşantıya dökülmesi, doğru davranış hakkında çocukla seviyesine uygun bir şekilde konular halının altına süpürülmeden konuşulması, bu davranışların günlük hayatın bir parçası haline getirilmesi davranış kazanımı açısından muhakkak ki hayati önemdedir. Bu noktada okulların en önemli dış paydaşlarından olan veliler çocuklarına karşı nasıl davranmaları gerektiğini öğrenecekleri kapsamlı eğitimlere dahil edilmelidirler.

Özellikle sosyal medyanın öğrenciler üzerindeki olumsuz etkilerinden sıklıkla bahsedilmektedir. Dolayısıyla bu durum öğrencilere çok farklı boyutlarıyla ele alınan bir medya okuryazarlığı eğitiminin verilmesini elzem kılmaktadır. Seçici ve doğru sürede kullanımın desteklenmesi ve ebeveyn kontrolünün sağlanması, kişisel hak ve sorumluluklar konusunda öğrencilerin detaylı bilgilendirilerek bilinçlendirilmesi çalışmalarına önem verilmelidir. Bu noktada gençlerin oyun platformlarında oldukça fazla zaman geçirmesinden dolayı dijital oyun tasarımlarındaki geliştirmelerin ve ilerlemelerin olumlu eylemlerin artmasıyla oluşturulacak aşamalardan kurgulanması sağlanmalıdır. Böylelikle empati becerileri

oyun yoluyla öğrenme prensibi doğrultusunda öğrencilere kazandırılabilir. Sosyal mecraların toplum yaşamındaki yeri göz ardı edilmeyerek ailelerin empati üzerine bilgilendirilmesi gibi bahsi geçen bilgilendirme yayınlarının yine ağırlıklı olarak sosyal medya aparatları üzerinden yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

2.3. Cinsiyet Temelli Akran İlişkileri

2.3.1.Cinsiyet rollerinin akran ilişkilerine etkisi

Durum Tespiti

Ergenlik dönemi kimlik arayışının yoğun olarak hissedildiği bir gelişim evresidir. Bu dönemde kabul görmek, gruba dahil olmak ve takdir edilmek ihtiyaçları önemli hale gelmektedir. Çocuğun psikososyal gelişiminde akran ilişkileri önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal ilişkiler kurma, güven duyma, düşüncelerini ifade etme, farklı olana hoşgörü ile yaklaşma gibi beceriler bu dönemde kurulan arkadaşlıklardan öğrenilen dersler olarak nitelendirilebilir. Ergenlerin kendi toplumsal cinsiyete yönelik algılarının bu dönemde akranlarından fazlasıyla etkilendiğini söylemek mümkündür. Ridgeway ve Correll (2004) toplumsal cinsiyet rollerinin çocuklar üzerindeki baskısını vurgulamış ve bu baskıların akran zorbalığına yol açabileceğini ifade etmiştir. Toplumsal cinsiyet rolleri, bireyin cinsiyetine göre toplum

tarafından uygun görülen davranış kalıpları, ilgi alanları ve sorumlulukları içerir. Ergenlikte toplumsal cinsiyet rolleri; aile, medya, okul ve akran grupları gibi birçok etkenle şekillenir. Bu roller, ergenlerin kimlik gelişimini destekleyebilir ya da kısıtlayabilir. Örneğin, erkeklerin daha güçlü veya agresif, kızların ise daha nazik ve uyumlu olması beklenmektedir.

Çocuklar diğer çocuklarla zaman geçirdikçe birbirlerine daha çok benzemeye başlarlar. Zamanla, arkadaş olan çocuklar şansın tek başına öngörebileceğinden çok daha fazla birbirlerine benzeme eğilimindedir. Bu, cinsiyet gelişimi açısından doğrudur; çocukların cinsiyete göre belirlenmiş davranışları, zaman geçirdikleri kişilere daha çok benzer hale gelir (Martin vd., 2013). Bu benzerliği açıklamak için iki süreç kullanılmıştır. Birincisi, çocuklar kendilerine benzeyen akranlarıyla oynamayı tercih ederler. Bu nedenle, kızlar benzer ilgi alanlarını ve aktiviteleri paylaştıkları için diğer kızları seçebilirler. İkincisi, çocuklar etki nedeniyle veya davranış ve ilgi alanlarının zamanla sosyal bağlar yoluyla yayılma eğilimi nedeniyle arkadaşlarına benzeyebilirler. Temel olarak, çocuklar kendi cinsiyetlerinden kişilerle etkileşim kurma becerileri geliştirirler, ancak bazen diğer cinsiyetle rahat ve etkili bir şekilde etkileşim kurma becerilerini geliştirmeli durumlara da rastlanır.

Okullarda açık ya da örtük biçimde cinsiyetçi iş bölümü ve cinsiyetler arası eşitsizlikler ortaya çıkmakta ve bu durum öğrenciler tarafından da fark edilmektedir. Yapılan araştırmalar da göstermektedir ki öğretmenler cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargıları ileten ve yönlendiren bireylerdir. Cinsiyetçi kalıpyargılar, öğrencilerin sosyal ilişkilerini daraltır ve akran baskısı yaratır (Connell, 2005). Bir rol model olarak öğretmenler öncelikle kendi algılarının farkında olmalı ve bu algılarının kullandıkları dile ve eylemlerine yansımalarını değerlendirmelidir.

Neler Yapabiliriz

Ergenlerin toplumsal cinsiyete yönelik algılarının sebep olabileceği şiddet ya da zorbalık davranışlarının önüne geçmek için iletişim becerileri, empati, duyguları tanıma ve ifade etme, öfke yönetimi ve şiddetsiz çatışma gibi koruyucu önleyici müdahaleler uygulanması faydalı olacaktır. Cinsel kimlik rollerinin abartılması veya eksiltilmesi, uçlardaki kimlik arayışlarının fark edilip destek olunması gerekmektedir. (Hyde, 2014). Cinsiyet kimliğiyle ilgili kafa karışıklığı yaşayan bir ergen varsa bir psikolojik danışman veya terapistten destek sağlamak çok yardımcı olabilir. Uzmanlar, ergene kendini daha iyi tanıma fırsatı sunarken, duygularını güvenli bir ortamda ifade edebilmesine yardımcı olabilir ve sağlıklı bir cinsel kimlik kazanması mümkün

olabilir. Özellikle cinsiyet kimliği konusunda uzmanlaşmış bir terapist ya da danışman, ergenin sağlıklı bir kimlik geliştirmesine yardımcı olacak destek ve rehberlik sunabilir.

Aileler, okullar, mahalle ortamları ve işyerleri her iki cinsiyetten üyeleri içerir. Kendilerini bulacağı ortamlarda başarılı olmak için, çocuklar hem erkeklerle hem de kadınlarla etkili bir şekilde etkileşim kurabilme becerisini geliştirmelidir.

2.3.2.Kız ve erkek öğrenciler arasında farklı zorbalık biçimleri

Çocuklar bir araya geldiklerinde, cinsiyet çizgileri boyunca birbirleriyle sosyalleşmeleri için fırsatlar doğar. Küçük çocukların cinsiyet gelişiminin akran sosyalleşmesiyle ilgili araştırma ve bulgular, erkek ve kız çocuklarının ayrı sosyal dünyalarda büyüdüklerini, birbirlerini tanıma ve birbirlerinden öğrenme şansına nadiren sahip olduklarını göstermektedir (Mehta & Strough, 2008). Erkek çocuklar kızlardan daha aktif, fizikseldir ve daha geniş alanlarda oynarlar. Buna karşılık, kızlar erkeklerden daha uyumludur, toplum yanlısıdır ve yetişkinlere daha yakın oynarlar (Maccoby, 1998). Dolayısıyla bu farklılıklar bize cinsiyetler arasında zorbalık türlerinin de farklılık gösterebildiğini ifade etmektedir.

Okullarda erkek öğrenciler özelinde daha çok fiziksel zorbalık davranışlarından şikâyet edildiği görülmektedir.

Toplumun saldırganlık, güç ve şiddeti özellikle erkek çocukları üzerinden normalleştirmesi son zamanlarda sıklıkla karşılaşılan önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkek öğrencilerin özellikle aile ve yakın çevre bireyleri şiddeti bir problem çözme aracı olarak sık sık çocuklara salık vermektedirler. Bu durum da erkek öğrencilerde kaba fiziksel hareketlerin, argo kelime kullanımının, yaralanmaların, korkusuz ve bilinçsiz davranışların sıkça kullanımına sebebiyet vermektedir.

Kız öğrencilerde fiziksel şiddet yerine duygusal şiddet, dışlanma, yalnız bırakma, fiziksel yetersizliğin öne çıkarılması davranışları daha fazla görülmektedir. Kız çocuklarının karşılaştıkları olumsuzluklar karşısında kendilerini ifade etmekten erkek öğrencilere oranla daha fazla kaçındıkları göz önüne alındığında bu davranışların kız öğrenciler için sosyal ve psikolojik açıdan çok daha yıkıcı olabildiği görülmektedir.

Günümüzde teknolojinin de hayatlarımızdaki yerinin büyük ölçüde artması sonucu dikkat edilmesi gereken siber zorbalık da ergenler arasında oldukça fazla yaşanmaktadır. Dijital zorbalık konusunda ailelerin bilinçlendirilmesi de bu dönemde kritik bir öneme sahiptir (Livingstone et al., 2017).

Sosyal medyada bir başkasının fotoğrafının olduğu gibi ya da bireyin rahatsız olacağı şekilde düzenleme yapılarak izinsiz paylaşılması, küfür kullanımının artışı gibi sorunlar sıklıkla görülmektedir. Aynı zamanda sosyal medya platformları üzerinden yaşanan manipölasyon da günümüzde artan zorbalık türleri arasındadır.

Neler Yapabiliriz

Cinsiyete dayalı problemlerin önüne geçilebilmesi adına öncelikle gücün değil insanın erdemli yanlarının ve insanın güçlü yanlarının olması gerektiğinin ve toplumsal olarak erdemin ve insanın varoluşsal olarak değerli olarak görülmesi gerektiği konusunda bilinçsel farkındalığın artması sağlanmalıdır. Zorbalık kavramının ne olduğu, şaka-zorbalık arasındaki sınırın ayırt edilmesi, özellikle siber zorbalıkta yasal konular hakkında bilgilendirilme yapılması hem öğrenci hem de veli temelinde önemli bir ihtiyaçtır.

Fiziksel ve sözel zorbalık konusunda okullarda öğrenci davranışlarını değerlendirme kurullarının aktif olarak çalışması gerekmektedir. Zorba öğrenciler ve onların velileriyle görüşülerek, öğrencilerin ‘zorbaca’ davranışlarının farkına varmalarını ve onları değiştirmelerini sağlamaya yönelik çalışmalar, gerekli olursa da yönlendirmeler yapılmalıdır.

Şiddetsiz iletişim, sosyal duygusal yeterliliklerin geliştirilmesi çalışmaları, olumlu sosyal duygusal yeterlilikler, ailelerin akran nezaketi hakkında bilinçlendirilmesi, veli akademilerinde nezaket konularına ağırlık verilmesi ilk planda önem verilmesi gereken çabalar arasında sırlanabilir. Ailelerin çocuklarına nezaket kurallarını cinsiyetçi olarak değil de daha evrensel bir bakış açısıyla vermeleri için gerekli yönlendirme faaliyetleri gerçekleştirilmelidir.

Sosyal dışlanmaya maruz kalan öğrenciyi, ailesinin iş birliği ile rehber öğretmenler tarafından bireysel görüşmelerle sosyal ve duygusal anlamda güçlendirmek gerekmektedir. Bu noktada sınıfta ya da atölyede etkin öğretmenlerin vereceği görev ya da sorumluluklarla öğrencinin daha aktif olması sağlanmalıdır. Kız ve erkek çocuklarına sadece cinsiyetlerine uygun görülen rol modeller yerine, her iki cinsiyetten de bilim insanı, sanatçı, lider, sporcu ve diğer farklı meslek gruplarından rol modeller göstermek, onların farklı cinsiyet rollerini keşfetmesini sağlar. Çocuklara ve gençlere, her iki cinsiyetin de çeşitli ilgi alanlarına ve becerilere sahip olabileceğini vurgulamak, onları özgürce seçim yapmaya teşvik eder. Ailede, okulda ve toplumda sıkça duyulan "erkekler ağlamaz" ya da "kızlar naziktir" gibi cinsiyetçi söylemlerden kaçınmak, sağlıklı

cinsiyet rolleri gelişimi için önemlidir. Çocuklar en çok aile içindeki rolleri gözlemleyerek öğrenir. Evdeki işlerin eşit olarak paylaşılması, anne ve babanın her tür görevi üstlenmesi, çocukların cinsiyet rollerine dair esnek bir bakış açısı geliştirmelerine yardımcı olur.

2.4. Ailelerin Katılımı ve Destekleme Stratejileri

2.4.1. Ailelerin akran nezaketi konusunda bilinçlendirilmesi

Çocuklarda istenen olumlu davranış değişikliklerinin ortaya çıkarılması için aile üyeleri ile iş birliği yapmak çok önemlidir. Epstein (2001) aile-okul iş birliğinin öğrencilerin başarısında ve sosyal gelişiminde kritik bir rol oynadığını belirtmektedir. Bu sebeple ailelerin çocuklarının akran ilişkileri konusunda bilinçlenmeleri ve bu konularda daha etkin rol almaları gerekmektedir (Eccles & Harold, 1993). Ailelerin öncelikle kendi davranış kalıplarını gözden geçirip, çocuklar üzerindeki etkilerinin farkına varmaları için eğitimler düzenlenmeli ve bu eğitimlere katılımlarının teşvik edilmesi gerekmektedir. Okullarda yapılan eğitimlerde çoğu zaman ulaşılması gereken, eğitim ihtiyacı olan velilere ulaşılamamaktadır. Bu durum da sorunların çözümü için gerekli olan ilk adımın atılmasını engellemektedir.

Ailelerin olumlu davranış geliştirme konusunda bilgi eksikliklerini bir yana koyarak öğrencilerde gözlenen sorunlu davranışların kaynağında ebeveynlerin olumsuz rol model olmalarının etkisi göz ardı edilemez. Bu noktada aile ile iş birliği yapılması noktasında karşılaşılan temel sorunlardan biri ailenin çocuklarının her türlü olumsuz davranışına karşın ‘Benim çocuğum yapmaz.’ direnciyle sorunlu davranış kabullenmeme yöneliminde olmasıdır. Bu durum yaşanan olumsuzluklarda öğrencinin de ailesini manipüle ederek okul ile aileyi karşı karşıya getirme durumuna kadar sorunun boyutlarını artırabilmektedir.

Son yıllarda sınıflarda parçalanmış aile çocuk sayısının ciddi oranda artışı da gerek nezaketsiz davranışlara konu olması bakımından gerekse istenen öğretmen-veli iletişiminin sağlıklı kurulabilmesi bakımında problemli durumlar oluşturabilmektedir. Aile bireylerinin düzenlenecek etkinlik ve eğitimlere özellikle bir arada katılımları önemli olarak görülürken bu durum birlikte katılım konusunu zora sokmaktadır. Aile bireyleri arasında düşük eğitim düzeyleri ve önceden yaşanmış travmaların nesiller arası aktarımının olması sebebiyle ebeveynlerin kendi sorunlarını çözememiş olmaları da bu durumların olumsuz yanlarını çocuklarına yansıtmaları açısından önemlidir. Bu noktada sıklıkla ebeveynlerin kendi içlerinde

sergiledikleri davranışların çocuktan beklenen davranış şekilleriyle tutarsız olması durumu yaşanmaktadır.

Neler Yapabiliriz

Ebeveynler, çocuklarıyla açık ve dürüst bir şekilde iletişim kurmalıdır. Çocuklarına duygularını ve düşüncelerini ifade etmeleri için alan tanımalıdırlar.

Çocuğun söylediklerini dikkatlice dinlemek ve ona değer verdiğinizi göstermek, sağlıklı iletişimin temelidir.

Anlaşıldığını hisseden çocuk kendini daha rahat ifade ederek yaşantılarını ebeveynleri ile daha çok paylaşacaktır. Bunu yapabilmek için de ebeveynlerin çocuklarının içinde bulunduğu gelişim dönemi özelliklerinden haberdar olmaları, etkili iletişim yöntemlerini bilmeleri ve tutarlı bir ebeveynlik anlayışı sergilemeleri önemlidir. Aile eğer çocuğun arkadaşının sergilediği herhangi bir davranıştan ya da sözden rahatsız ise bunu arkadaşına söylemesi için onu yüreklendirmeye çalışmalıdır. Beraber çözümler üzerine konuşmak, karşılıklı rol yaparak nasıl konuşacağını deneyimlemek iyi gelebilir.

Akran ilişkilerinde çocukların kendi sınırlarını çizebilmesi, hoşlanmadığı durumlar karşısında hayır diyebilmesi, kendilerini fiziksel ve ruhsal olarak koruyabilmesi çok kıymetlidir. Bu becerilerin gelişimi aile

içinde başlar. Ev ortamında çocukların bir birey olarak görülmesi, fikirlerinin önemsenmesi, fikirlerini özgürce söyleyebilecekleri ortamların yaratılması uzun vadede kuracakları tüm ilişkilerde kendi sınırlarını koruyabilmelerine olanak sağlayacaktır. Güçlü aile bağlarının sağlanması, ev ortamında sağlıklı ilişkiler, aile ile yapılacak ortak etkinlikleri pekiştirecektir. Tutarlı ebeveyn olma noktasında kitap ve diğer içeriklerin ailelere tanıtılması da ebeveynlerin sergiledikleri davranışlar ile ifade ettikleri beklentiler arasında oluşabilecek tutarsızlıkların giderilmesi noktasında değerlendirilebilecek önlemler arasında sayılabilir.

Ailelere çocukların gelişim dönemleri sürecinde iletişim problemleri yaşayabilecekleri, çocuklarda bazı riskli davranışların, öfke gibi olumsuz duyguların ya da şiddete başvurma gibi eğilimlerin olabileceğinin anlatılması gerekmektedir. Bu sebeple gelişim dönemleri özellikleri ve olumsuz duygularla başa çıkma konularında aile eğitimleri verilmeli, broşürler hazırlanmalı ve bunların okul sosyal medya hesaplarında paylaşımlarının yapılması sağlanmalıdır. Ebeveynlere bu davranışların aşırıya kaçmadığı sürece bir eksiklik ya da hata olarak değil, 'geliştirilmesi/güçlendirilmesi gereken özellikler' olarak ele alınmasının önemli olduğunun aktarılması önem arz

etmektedir. Bu noktada ebeveynlere ben dili kullanımı ve nezaket sözcüklerini aile içinde kullanılmasının desteklenmesi konusunda aktif olmaları salık verilmelidir.

Eğitimlere çoğu zaman velinin okul saatleri içerisinde çalıştığı için okula gelememesi gibi nedenlerle katılım oranı düşmektedir. Bunun için yapılacak eğitimlerde halk eğitim merkezleri, aile sağlığı merkezleri, sosyal hizmetler gibi kurum kuruluşlardan destek alınabileceği gibi eğitimlerin çevrimiçi düzenlenmesi de sağlanabilir. Bu eğitimlerin önemi düşünüldüğünde zorunlu tutulması için de çalışmalar yürütülmesinde fayda olacaktır. Yapılacak eğitimlerde aileler çocuklarının empati yeteneğini güçlendirmek için nasıl adımlar atacağı, problem çözme becerileri, dijital zorbalık, toplumsal cinsiyet eşitliği, iletişim becerileri gibi konular ele alınmalıdır. Yine velilere yönelik olarak ev ve iş yeri ziyaretleri gerçekleştirilerek onların mutlak suretle bu süreçler içerisinde yer almaları sağlanmaya çalışılmalıdır.

Sağlıklı nesillerin sağlıklı aile ortamlarında yetişeceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sebeple aile hekimliği gibi aile psikoloğu uygulaması hayata geçirilebilir. Bunun gerçekleşme sürecine kadar da Rehber öğretmenlere aile psikolojik danışmanlık eğitimlerinin verilmesi düşünülebilir. Zira mevcut durumda okullarda öğretmen ve yöneticilerin müdahale etmekte zorlandıkları çok uç durumlarla

karşılaşılabilmektedir. Çocukla ilgili ihmal, istismar gibi durumların ortaya çıkması veya çocuğun yaşadığı problemlerin çok fazla olması halinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı birimleriyle iş birliği sağlanmalıdır.

2.5. Okul İklimi ve Akran Nezaketi

2.5.1.Okul ortamının akran ilişkileri üzerindeki etkisi

Sağlıklı bir okul iklimi, öğrencilerin akran ilişkilerini olumlu yönde etkileyen önemli bir faktördür. Cohen ve arkadaşları (2009), okul ikliminin öğrencilerin duygusal ve akademik gelişiminde belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, olumsuz bir okul iklimi, zorbalık ve şiddet eğilimlerini artırabilir. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki okul iklimi ergenlerin hem duygusal-davranışsal uyumlarında hem de akademik başarılarında etkin bir role sahiptir. Öğrencilerin okula ilişkin algıları ile zorbalığa dahil olmaları arasındaki ilişkiye bakıldığında; zorbalığa maruz kalan öğrencilerin okulda kendini güvensiz hissetme ve okulu sevmeme ile okuldaki düşük kontrol, zorbalığı destekleyen okul kültürü arasında bir ilişki bulunmaktadır. Öğrenciler arasında saygının desteklendiği, kuralların ve cezaların açık ve net olduğu, yapıcı disiplin yöntemlerinin kullanıldığı okullarda akran ilişkilerinde zorbalık olayları daha az görülürken, katı disiplin kuralları, cezaların uygulanmasında belirsizliklerin olması ve fiziksel

cezaların uygulanmasının akran ilişkilerinde zorbalığı arttırdığı görülmektedir.

Okul ortamının öğrencilerin zorbalık davranışı üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Okula girildiğinde duvarlarda ve koridorlarda nelerin olduğu, okul panolarında hangi mesajlara yer verildiği, öğrencilerin nasıl oyunlar oynadıkları, teneffüslerde ortaya çıkan problem durumlarında öğrencilerin ve öğretmenlerin problemi çözmek için nasıl bir tavır sergilediği okul iklimini ve akran ilişkilerinin verileceği yönü göstermektedir. Panolarda nezaket cümlelerine yer verilmesi ve öğrencilerin başarılarının kutlanması gibi öneriler, olumlu bir okul kültürünü destekler (Thapa et al., 2013).

Akran ilişkilerinin temel niteliklerine bakıldığında, eğitim ortamlarında çocuğun onaylanmasının önemli bir sosyal destek olduğu görülmektedir. Akranlardan gelen yardımı kabullenme ve gerekli durumlarda akranlara yardım etme de ilişkileri geliştirecek diğer unsurlardandır. Olumsuz duyguların uygun biçimde ifade edilmesi de ilişkileri olumlu yönde etkileyebilmektedir. Nezaket, ilişkileri olumlu yönde pekiştirirken, çatışmalardan kaçınma da akran ilişkileri açısından önem taşımaktadır. Okul içinde tüm paydaşlarca olumlu okul iklimin oluşturulması, okul ortamında yapıcı

etkinlikler ve değerlerin işlenmesi her kademe için kıymetlidir.

Okul iklimi olumsuz olduğunda yanlış davranışların hızla normalleşmesi kaçınılmazdır. Akranlar ile olan ilişkinin ebeveyn ile olan ilişkinin önüne geçtiği ergenlik döneminde çocuklar birbirlerinden kabul görmek ve bir gruba dahil olabilmek adına olumsuz davranışları göstermekte ve akranlarının onayını almaya çalışmaktadır. Söz konusu bu davranışlar ya da küfür-argo kullanımının ortaya çıkışında okulun bulunduğu mahallenin sosyo-kültürel yapısı da oldukça önemli bir faktördür. Yanlış davranışların görmezden gelinmesi, değişim için bir şey yapılamayacağına dair umutsuzluk ve çevresel faktörler normalleşmeyi

arttırmaktadır.
Neler Yapabiliriz

Ergenin davranışları sadece bireysel değil; aynı zamanda çevresel özelliklerin de gelişim göstermesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bireysel ve çevresel faktörler birbirini etkilemektedir. Bunlar; akranları, ailesi, okulu gibi ortamların yanı sıra kültürü, gelenekleridir. Bireyin ailesi, akranları ve okulu onun en yakın sosyal ortamını oluşturmaktadır ve bireyin gelişiminde etkilidirler. Okul ikliminin olumlu olması öğrencilerin hevesli, öğretmenlerin özverili ve iş birliğine

açık, okul idaresi ile karşılıklı güven, saygı ve anlayışa dayalı destekleyici bir ilişki içinde olduğu anlamına gelmektedir. Sağlıklı bir okul ikliminde tüm paydaşların aidiyet duygusu yüksektir. Değişim ve yeniliğe uyum sağlama potansiyeli yüksek olacağı için eleştirel düşünme, problem çözme, yaratıcılık, iletişim, iş birliği gibi temel yetkinliklerin ve merak, inisiyatif alma, girişimcilik, devamlılık, dayanıklılık, uyum, liderlik ve sosyal ve kültürel farkındalık gibi karakter özelliklerinin gelişmesinde anahtar rol oynamaktadır. Bu özellikler akran zorbalığını en aza indirgeyerek karşılıklı saygı içerisinde yaşamayı öğrenmeyi sağlamaktadır.

Olumlu okul iklimini oluşturabilmek için paydaşlar arasındaki iletişimin kuvvetli olması, hatalı davranışlar karşısında nasıl davranılacağına ilişkin okul politikaları geliştirilerek her öğretmenin aynı şekilde tepki vermesi yani tutarlı davranması gerekmektedir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin aidiyet duygusu pekiştirilmeli, demokratik ve tutarlı bir ortam sağlanmalıdır. Okul öğrenci meclislerinde akran nezaketi görüşülmesi, yaratıcı drama temelli akran nezaketini pekiştirici etkinlikler yapılması, sınıf ve öğrenci bazında öğrencilerin olumlu davranışlarını pekiştirmek adına öğrencilerin motivasyonunu arttıracak ödüllendirmeler yapılmalıdır. Okul panolarında, duvarlarında olumlu okul iklimini destekleyecek çalışmalara

yer verilmelidir. Okullarda amaçlanan bu olumlu iklimin oluşturulma aşaması elbette ki sancılı olabilir. Ancak süreçte kararlı olunup tutarlı davranışlar sergilendiğinde aslında bu durumun okul yönetimlerinin eline güçlendireceği muhakkaktır. Zira istenen okul ikliminin oluşması sonrasında her yıl okula yeni gelen öğrencilere beklenen oryantasyon faaliyetlerinin bizzat onlara örnek olacak olan üst sınıftaki öğrenciler aracılığıyla çok daha zahmetsiz şekilde gerçekleştirileceği görülecektir. Yine sınıf rehber öğretmeni ya da psikolojik danışmanı tarafından ilgili öğrenciler ile görüşülerek yaş grubuna uygun ilişkiyi iyileştirme etkinliklerinin yapılması (nezaket mektubu yazılması, keşke öğretmenim bilse kavanozları vb.) Öğrencinin sorunlarını aktarabilmeleri için okulda dilek ve öneri kutularına yer verilmesi

Tüm bu önerileri uygulayabilmek, olumlu bir okul iklimini oluşturabilmek ve yaşanan olumsuz olayları geçiştirmeden ele alabilmek için okullaşmanın artarak sınıf başına düşen öğrenci sayısının azaltılmasının da gerekli olduğu düşünülmektedir. Kalabalık sınıflarda sorunlar her zaman aynı şekilde ele alınıp sorunların çözümünde tutarlı bir yol sergilenmediği için akran zorbalığının pekişmesine sebep olmaktadır.

Sosyal sorumluluk projelerinin tüm okullarca ortak proje ve eğitim planlaması şeklinde düzenlenmesi önemlidir. Bu, eğitim müfredatından, yönetmelikten ve hatta okul fiziki şartlarını da kapsayan bir gündem olarak işlenmesi gereken bir konudur. Olumlu bir okul iklimi için çalışmak, tüm paydaşlar olarak zorbalık karşısında tutarlı tepkiler vermek, aile bilgilendirmeleri yapmak ve akranlar arasında küfür-argo kullanımının olası sebeplerini belirleyerek bu nedenler özelinde çözümler aramak gerekmektedir.

Zorbalık ve kaba kuvvetten vazgeçirme sadece eğitim ortamlarını kapsayıcı değil hayatın tüm kademelerinde ve her yaşta uygulanması gereken bir etik davranıştır. Bu noktada okulların aslında öğrencilere kazandırılması istenen davranışlar konusunda vizyon ve misyon cümlelerini oluşturdukları ve gerekli strateji planlamalarını yaparak evrak hazırlanması noktasında yasal sorumluluklarını yerine getirdikleri görülmektedir. Ancak yasal metinler üzerinde belirtilen bu hususların bazı durumlarda okul iklimine yansıtılmasında eksiklikler yaşandığı görülmektedir. Okulun fiziki ve sosyal açıdan olumlu davranışa yönlendirici şekilde tekrar yapılanması, okul duvarlarının nazik davranış örnekleri ile çeşitlendirilmesi, pano çalışmalarının yapılması, yanlış davranışların düzeltilmeye çalışıldığı kadar doğru davranış gösteren öğrencilerin de taltif edilmesi, doğru

davranışın ön plana çıkarılarak örnek alınabilmesi için gerekli çalışmaların yapılması bahsedilen yeniden yapılanma kapsamında ilk olarak gerçekleştirilebilecek etkinlikler arasında sıralanabilir.

Olumlu okul ikliminin geliştirilmesi ve öğrencinin bu iklim çerçevesinde okula aidiyet hissini artırılması çalışmalarında okul yöneticilerine de çok önemli roller düşmektedir. Olumlu davranışların kazandırılabilmesi için rol modellerin önemi sürekli olarak dile getirilmektedir. Bu noktada en çok dikkat etmesi gereken paydaşlar arasında okul yöneticileri muhakkak en önde gelmektedir. Okul yöneticileri okulda gerçekleştirilen törenler başta olmak üzere öğrencilerle iletişim halinde oldukları tüm süreçlerde kazandırılmak istenen davranışların yer etmesi için pozitif dil kullanılması gerektiği kabulünü akıllarından çıkarmamalıdır. Bu sebeple öğrenciler ve velileri ile yapılan toplu etkinliklerde sorunları sıralayan ve sert bir üslupla disipline etmeye çalışan yönetici olma anlayışından uzaklaşmaları gerekmektedir. Okul yöneticilerinin öncelikle okullarında demokrasi kültürünü geliştirmeleri, çalışan personel başta olmak üzere muhataplarına karşı nazik davranan bir yönetim anlayışı benimsemelidirler. Akademik, sanatsal, sportif ve davranışsal olarak beklentileri karşılayan öğrencilerin ödüllendirilmesi ve bunun okul ikliminin bir

parçası haline gelmesinin sağlanması okul yöneticilerinin başlıca sorumlulukları arasında gelmelidir.

2.6. Öğretmenlerin Rolü ve Sorumlulukları

2.6.1. Öğretmenlerin akran nezaketini teşvik etme yolları

Öğretmenler, öğrenciler için önemli rol modellerdir. Bandura'nın sosyal öğrenme teorisi (1977), bireylerin başkalarının davranışlarını gözlemleyerek öğrendiklerini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, öğretmenlerin nezaket ve saygı içeren davranışları, öğrencilerin de bu davranışları benimsemesine yardımcı olabilir (Wentzel, 2002). Akran nezaketini teşvik edebilmesi için öğretmenin öncelikle kendinin örnek bir rol model olması gerekmektedir. Gelişen ve değişen dünyamızda çocuklar yetişkinlerin davranışlarını yalnızca izleyip taklit etmekle kalmamaktadır. Bunun yanı sıra yetişkinlerin davranışlarını sorgulamakta, yetişkinlerin çocuklardan bekledikleri davranışları kendilerinin yapmadığını gördüğünde davranışı içselleştirmekte sorun yaşamaktadır. Bu nedenle çocuğun hayatında büyük bir yer kaplayan öğretmenlerin öncelikle kendilerinin duyarlı olması ve bu doğrultuda hareket ederek örnek olması önem arz etmektedir. Çocuklar yetişkinlerin yanlış yaptıklarında bu yanlışları fark edip sorumluluğunu alarak özür dilediğini görmezse, sabah göz göze geldiği bir yetişkinden günaydın sözcüğünü duymazsa, karşılaştığı bir problemi şiddetsiz

iletişim ile çözdüğünü görmezse nezaket davranışlarını sergilemesi oldukça zor olacaktır. Bu nedenle öğretmenin öğrencilerdeki nezaket davranışını arttırmak için yapması gereken ilk ve en önemli adım kendi yaşantısında nezaket davranışını uygulamak olacaktır. Bu noktadan hareketle başlangıçta öğretmenlerin zorbalık durumuna müdahale ederken kendisinin zorba ve yanlış bir tutum sergilemesi, dolayısıyla öğrencinin yanlış çözüm yolunu öğrenmesi ancak öğrencilerden bunun tam tersi şekilde davranmasını beklemesi ne yazık ki okullarda sıkça rastlanılan bir olumsuzluktur. Öğretmenlerin rol model olmanın önemi konusunda yeterli farkındalığa sahip olmadığı durumlarla karşılaşılabilir.

Eğitim sisteminin içinde yer alan sınavların çokluğu da okullarda akran nezaketi konusunun gerek okul gerekse aileler açısından ikinci plana atılması sonucunu beraberinde getirmektedir. Başarının yalnızca öğrencinin akademik hedeflere ulaşması doğrultusunda algılandığı bir öğrenme ikliminde öğretmenler de öğrencilerine olumlu davranışlar kazandırma vazifelerini onları sınavlara hazırlama vazifelerinin arkasına öteleyebilmektedirler. Bu sebeple rekabetçi eğitim sistemi içerisinde önceliğin öğretimden ziyade eğitime verildiği söyleminin ayaklarının yere basmadığı görülmektedir.

Neler Yapabiliriz

Olumlu okul iklimi oluşturmak için kullanılan önleyici disiplin uygulamalarına yer verilmelidir. Önleyici disiplin, sorunu ortaya çıkmadan beklenen ve istenen davranışların öğretilmesini içerir ve burada en büyük rol öğretmenlere düşmektedir. Öğrencilerin başarılarının ödüllendirilmesi ve görünür kılınması, olumlu okul ikliminin desteklenmesi açısından önemlidir (Durlak vd., 2011). Disiplin, sadece sorun davranış görüldüğünde öncelikle başvurulacak ceza sistemi olarak değil öğrencilerin olumlu değerleri içselleştirmelerine ve öz disiplin geliştirmelerine yardımcı olmak için devam eden bir süreç olmalıdır. Öğrencilerin ilgi gördüğü, öğrenmelerinde aktif oldukları iyi bir öğrenme ortamı oluşturulduğunda sorunlu davranışlar henüz ortaya çıkmadan önlenabilir. Öğretmenlerin problem çözümünde kullandıkları olumsuz stratejileri fark etmeleri, yaşanan olaylarda kendilerini öfkeliendiren, hayal kırıklığına uğratan ya da rahatsız eden şeyin ne olduğu üzerine düşünerek bununla uygun şekilde baş etme yollarını bilmesi önemlidir. Bu sayede sınıf içinde kurduğu otorite biçimi olumlu yönde değişecek ve çocuklarla açık bir iletişime sahip olacaktır. Öğretmenin öğrenci merkezli bir yaklaşım benimsemesi, demokratik olması, bireysel farklılıklara değer verip saygı duyması, pozitif bir disiplin anlayışı benimsemesi ve örnek

olması öğrenciler ile arasındaki ilişkiyi güçlendirerek akran nezaketinin doğal olarak ortaya çıkışını kolaylaştıracak ve içselleştirilmesini sağlayacaktır.

Eğitimin sınav odaklı yapısına karşın politika yapıcılar ve uygulayıcılar okullarda birçok proje ve düzenlemektedirler. Ancak bu çabaların öğrencinin gelecek planlamasında önemli bir yer tutması gerekmektedir. Bu sebeple dönem dönem öğrenciler için tutulması istenen portfolyoların daha işlevsel hale getirilmesi ve öğrencilerin sonraki okul tercihlerinde yerleşmelerine esas teşkil edebilecek bir katkı olarak değerlendirilmesi düşünülebilir.

2.6.2.Zorbalık Vakalarına Müdahale Yöntemleri

Zorbalık vakalarının artmasındaki en büyük etkenler zorbalıkların görmezden gelinmesi ya da normalleştirilmesi ve zorbalıklara her seferinde aynı tepkinin verilmeyerek tutarsız davranışlar sergilenmesidir. Kusurların karşı taraf için avantaj olmadığı empati duygusunun yüksek olduğu iletişim yöntemlerini kullanarak fırsat ve imkân eşitliği sağlanmalıdır.

Zorbalık vakalarına müdahale edebilmek için öğretmenlerin ve okul idarecilerinin zorbalık hakkında bilinçli olmaları ve gözlem yapmaları gerekmektedir. Öğrencilerin yaşadıkları sorunları öğretmenleri ile rahatça

paylaşabilmeleri ve paylaşımları gerektiği açıklanmalıdır. Zorbalık yapıldığını gören öğretmen görmezden gelmemeli, anında müdahalede bulunmalıdır. Zorbalığa maruz kalan çocuklar, ‘ispiyoncu’ konumuna düşmemek, alay konusu olmamak ve daha fazla zorbalığa maruz kalmak istemedikleri için seslerini çıkarmamaktadır. Bu nedenle öğretmenler çok dikkatli olmalı, bahçelerde, koridorlarda ve sınıflarda çocukları iyi gözlemlemeli ve doğru zamanda doğru müdahalede bulunmaları gerekmektedir. Bu noktada okulların aileler ile iş birliği içerisinde olmaları, ailelerin konu ile ilgili farkındalığını artıran toplantılar düzenlemeleri de son derece önemlidir. Okulda görev alan herkesin zorbalık karşısında uygulanacak adımları bilmesi ve herkesin aynı tepkiyi vermesinin yani tutarlı davranışlarda bulunmanın zorbalık ile mücadelede en büyük güç olduğu unutulmamalıdır. Bu bakış açısıyla öğretmenlerin zorba davranışlar esnasında ‘izleyici’ rolünde olan öğrencileri çözüm sürecine dahil etmeleri önemli olacaktır. İzleyici rolündeki öğrencilerin zorba davranışların yaşanmasındaki ve devam etmesindeki rollerini fark etmelerini sağlamak onların gerek bu davranışları sergilemekten kaçınmalarına gerekse çözümün bir parçası olmaya istekli davranmalarına sebep olacaktır.

Sınıflarda nezaket elçileri seçilerek olumlu pekiştireçler sunulması öğrencilere nezaket davranışlarının kazandırılmasında etkili olacaktır. Okullarda korku iklimi yerine sevgi iklimi hâkim kılınmalıdır. Bu noktada okul yönetimi ve çalışanlarının sevgi ve hoşgörü ile yaklaşmaları, öğretmenlerin sen dili yerine ben dilini kullanmalarının sağlanması oldukça etkili olacaktır. Öğretmenler kurulunun ortak eylem planı hazırlayarak olumlu davranış geliştirmeye yönelik faaliyetleri planlaması sağlanarak öğretmenlerin yaşanan problemlere köklü çözümler getirebilmeleri konusunda desteklenmelidir.

2.7. Dijital Dünyada Akran Nezaketi

65

Durum Tespiti

Günümüzde sosyal medya, bireylerin günlük yaşamlarında önemli bir yere sahip olsa da bilinçsiz kullanım beraberinde çeşitli sorunlar getirmektedir. Özellikle gençler arasında yaşa uygun olmayan içeriklere erişim kolaylığı, yanlış rol modellerin popüler hale gelmesi ve sosyal medya zorbalığı gibi problemler giderek yaygınlaşmaktadır (Anderson & Jiang, 2018; Boyd, 2014).

Yaşa uygun olmayan içeriklere maruz kalmak, çocukların ve gençlerin düşünce yapısını olumsuz etkileyebilirken; bazı sosyal medya fenomenlerinin kaba,

nezaketsiz veya sağlıklı davranışlarının taklit edilmesi de sosyal ilişkileri olumsuz yönde etkileyebilir. Buna ek olarak, çevrim içi ortamda karşılaşılan taciz, tehdit ve şantaj gibi durumlar bireylerin güven duygusunu zedelerken, sosyal medyada nezaketsizliğin adeta bir “başarı” modeli olarak sunulması da toplumsal değerleri zayıflatmaktadır.

Sosyal medyada taciz, tehdit ve şantaj gibi sorunlarla karşılaşılması, özellikle genç kullanıcılar ve savunmasız gruplar için ciddi psikolojik ve sosyal sorunlar yaratmaktadır. Sosyal medya platformları, kullanıcıların kolayca anonim kalabilmesine olanak tanıdığından, çevrim içi zorbalık ve taciz vakaları artış göstermektedir. Bu tür olumsuz davranışlar, bireylerin kendine güvenini zedeleyebilir, kaygı ve depresyon gibi psikolojik sorunlara yol açabilir. Ayrıca, tehdit ve şantaj durumları bireyleri korkutmakta, özgürce ifade edebilme imkanlarını kısıtlamaktadır. Özellikle genç kullanıcılar, bu tür durumlarla başa çıkmada yeterli deneyime sahip olmadıklarından, ebeveynlerin ve eğitimcilerin destekleyici bir rol üstlenmesi büyük önem

taşıır.
Neler Yapabiliriz

Sosyal medya kullanımının bilinçli hale getirilmesi gerekmektedir. Ebeveynler ve eğitimciler, gençlere dijital

medya okuryazarlığı kazandırmalı; sağlıklı rol modellerin tanıtılması ve çevrim içi zorbalığa karşı bilinçlendirme çalışmaları öncelik haline getirilmelidir. Sosyal medya platformları ise kullanıcıların güvenliğini sağlamak adına daha etkili önlemler almalıdır. Kamu spotlarının hazırlanması ve bilinçlendirme çalışmaları, broşür çalışmalarının yapılması ilk etapta alınacak önlemler arasında sayılabilir. Oluşturulacak materyallerde özellikle gençler tarafından bilinirliği olan ve sempati duyulan medyatik kişilerden destek alınmalıdır.

Sosyal medya platformlarının daha etkili güvenlik önlemleri alması gerekmektedir. Kullanıcıların zorbalık, tehdit ve taciz durumlarında bildirim yapabilmesi için erişilebilir araçların sunulması ve hızlı müdahale mekanizmalarının oluşturulması şarttır. Ayrıca, dijital okuryazarlık eğitimleri ile bireyler, bu tür durumlarla karşılaştıklarında hangi adımları atabileceklerini öğrenebilir ve güvenliklerini sağlamada daha etkin hale gelebilirler. Bu alandaki eğitimler yalnızca öğrencilere değil aynı zamanda ebeveynlere ve öğretmenlere de verilmelidir. Eğitim içerikleri ve uygulanması aşamalarında sivil toplum örgütleri ve üniversitelerle iş birliği içinde çalışılmalıdır.

Sosyal medya mecralarında öğrencilere yönelik içeriklerin muhtevası konusunda ebeveynler yeterli

farkındalığa sahip olamayabilirler. Bu noktada bazı ücretli uygulamaların hizmete sunulduğu görülmektedir. İlgili bakanlıkların yapacakları ortak çalışma ile yapay zekâ destekli bir eliminasyon uygulaması hazırlanarak ücretsiz kullanıma sokulabilir.

Olumlu dil kullanmayla alakalı toplumsal bilinç oluşturma çalışmaları da yine dijital mecralarda üzerinde durulması gereken önemli konuların başında gelmektedir. Olumlu dil kullanımı noktasında tüm kurum ve birimlerin ortak hareket etmesini sağlamak önemlidir. Bu bağlamda kurumlar tarafından kontrol edilebilir oyun, sohbet, yayın platformlarının oluşturulması da yine alınabilecek tedbirler arasında değerlendirilebilir.

2.8. Akran Destek Programları

Durum Tespiti

Toplumda değerler eğitiminin eksikliği ve akran destek gruplarının yetersizliği, çocukların sosyal beceri gelişiminde olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Çocuklar, yaşlarına uygun olumlu modeller ve destek sistemleri bulamadığında, öfke ve anlaşmazlık durumlarında sağlıklı iletişim kurmak yerine şiddet, küfür ve alay gibi olumsuz dışa vurumlara yönelebilmektedirler (Olweus, 1993). Özellikle sportif aktivitelerde iş birliği ve nezaketin sağlanamaması, çocuklar

arasında çatışmaya neden olarak toplumsal normların zayıflamasına sebep olur.

Akranlar arasında küfür ve argo gibi olumsuz dil kullanımlarının normalleşmesi de iletişim dili üzerinde yıkıcı bir etki bırakmaktadır (Berkowitz & Bier, 2005). Çocuklar, büyük ya da küçük gruplarda saygılı bir dil geliştirmek yerine, birbirlerini bu tür ifadelerle eleştirme ve küçümseme yoluna gidebilmektedirler. Bu durum yalnızca bireysel ilişkileri değil, toplumsal değerlerin de zayıflamasına yol açmaktadır.

Neler Yapabiliriz

Okullarda ve toplumda değerler eğitimi önemle ele alınmalı ve çocuklar için iş birliği, empati, hoşgörü gibi kavramlar desteklenmelidir. Akran destek gruplarının güçlendirilmesi ve pozitif rol modellerin yaygınlaştırılması, çocukların sosyal becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, iletişim dili üzerine farkındalık kazandıracak programlar ve sportif etkinlikler aracılığıyla sağlıklı rekabetin ve nezaketin önemi vurgulanmalıdır. Üniversite kulüpleriyle iş birliği içinde topluma hizmet dersi kapsamında yardımlaşma, nezaket, adab-ı muaşeret konularında akran destek gruplarının oluşturulması faydalı olacaktır.

Çocuklarda ve gençlerde nezaket, empati ve sosyal sorumluluk duygusunu geliştirmek amacıyla huzurevi ve sevgi evi gibi kurumların ziyaret edilmesi oldukça önemlidir.

Bu tür ziyaretler, gençlerin farklı yaş gruplarına karşı saygı ve hoşgörü geliştirmesine katkı sağlar, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma bilincini güçlendirir. Bu tür etkinliklerle çocuklar, sosyal ilişkilerinde empatiyi ve nezaketi benimserken yaşlılarla iletişim kurmayı ve toplumsal değerleri daha iyi anlamayı öğrenirler.

Okullarda tiyatro ve drama çalışmaları, çocukların akran nezaketini kavramsal olarak anlamalarına yardımcı olacak etkili bir yöntemdir. Akran nezaketini ve zorbalığı ele alan canlandırmalar, öğrencilere bu kavramların olumlu ve olumsuz etkilerini somut şekilde görme imkânı sunar. Böylelikle çocuklar, başkalarının duygularını anlamayı öğrenir, saygı ve nezaket temalı davranışlar geliştirebilirler.

Nezaket kavramını güçlendirmek amacıyla okullarda nezakete yönelik kulüpler oluşturulabilir. Ayrıca, resim ve kitap yarışmaları gibi etkinlikler düzenleyerek öğrenciler arasında hoşgörü ve empatiyi teşvik eden projeler gerçekleştirilebilir. En nazik öğrenci ödülü gibi tanınmalar, çocukları olumlu davranışlara teşvik ederken okul ortamını daha pozitif bir hale getirir. Buna ek olarak, profesyonel öfke ve duygu kontrol eğitimlerinin verilmesi, öğrencilerin

duygusal zorluklarla başa çıkmasını sağlarken, sosyal becerilerini ve çatışma çözme yeteneklerini güçlendirir. Bu tür uygulamalar, çocukların sosyal duygusal becerilerini artırarak toplumda daha sağlıklı, saygılı ve duyarlı bireyler yetiştirilmesine katkı sağlar.

Toplumda sporun ve sportif faaliyetlerin, sadece fiziksel beceriler değil, aynı zamanda etik değerler kazandırma amacı taşıması gereklidir. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın spor faaliyetlerinde sportmenlik ve nezaket değerlerini ön planda tutması önemlidir. Bu tür değerlerin spor yoluyla çocuklara ve gençlere aktarılması hem bireysel gelişime katkı sağlar hem de toplumsal ahlakın güçlenmesine yardımcı olur. Yarışmaların sadece kazanma odaklı olmaktan çıkarılarak, sportmenlik ve nezaketin teşvik edildiği bir ortam yaratılması, gençlerin rekabet içinde dahi saygılı ve hoşgörülü davranmalarını sağlar.

Beden eğitimi öğretmenleri ve antrenörler, bu sürecin etkin liderleridir. Antrenörlerin nezaket kurallarını dikkatle gözetmesi, spor yapan çocuklara rol model olma açısından kritik bir rol oynar. Aynı zamanda, müftülük, sosyal hizmetler ve belediyelerin iş birliği ile antrenörler ve beden eğitimi öğretmenlerine yönelik nezaket eğitimleri düzenlenmelidir. Bu eğitimler, sporda sadece fiziksel değil, ahlaki değerlerin de öğretilmesi gerektiğini vurgular.

Camilerde kadın, erkek, yetişkin ve çocuk eğitimlerinde küfür ve argo dil kullanımının manevi değerlere uygun olmadığı konusu işlenmelidir. Küfür ve olumsuz dil kullanımının toplumsal ve manevi etkilerinin anlatılması, bu konuda farkındalık yaratırken, gençler ve çocuklar arasında daha saygılı bir dil kullanımı teşvik edilebilir. Bu tür eğitimler, toplumsal değerlerin güçlendirilmesi ve manevi değerlere saygı bilincinin artırılması açısından önemli katkılar sunar. Bu tür girişimlerle, toplumun tüm kesimlerinde sporun, nezaketin, hoşgörünün ve saygının yaygınlaştırılması mümkün olacaktır.

3. GENEL DEĞERLENDİRME ve ÖNERİLER

Literatür, akran nezaketinin okul iklimi, aile desteği ve öğretmen tutumlarıyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Empati eğitimlerine ağırlık verilmesi, öğrencilerin sosyal gelişimini destekleyerek zorbalığın önlenmesine katkı sağlayabilir. Aileler ve okullar arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi de bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır (Bronfenbrenner, 1979).

Akran Nezaketi Çalıştayı Sonuç Raporu, okullarda akran nezaketi ve zorbalık gibi sosyal sorunların derinlemesine ele alındığı bir etkinliktir. Çalıştayda,

öğrenciler arasında empati, saygı ve olumlu sosyal ilişkilerin geliştirilmesine yönelik önemli bulgular elde edilmiş; cinsiyet temelli akran ilişkileri, sosyal dışlanma, dijital zorbalık ve ailelerin bu süreçlerdeki rolleri gibi başlıklar tartışılmıştır. Akran nezaketi, öğrencilerin sosyal ve duygusal gelişiminde büyük bir etkiye sahip olmakla birlikte, akademik başarılarına da doğrudan katkıda bulunur. Bu bağlamda, okullarda nezaketin teşvik edilmesi, sadece bireysel değil, toplumsal gelişimi de olumlu yönde etkileyebilir.

Çalıştayda, akran zorbalığının kısa ve uzun vadeli etkileri üzerinde özellikle durulmuştur. Zorbalık, öğrencilerde kısa vadede okula devamsızlık, sosyal izolasyon ve duygusal yıkıma yol açarken; uzun vadede depresyon, özgüven kaybı, düşük akademik başarı ve yetişkinlikte sağlıksız sosyal ilişkiler gibi ciddi sorunlara neden olmaktadır. Ayrıca, zorbalık davranışlarının hem mağdur hem de zorba üzerindeki etkileri göz ardı edilmemelidir. Zorbaca davranışlar, öğrencilerin sosyal kaygılarını artırarak, onları sağlıksız başa çıkma mekanizmalarına itebilir.

Çalıştayda vurgulanan bir diğer önemli konu, öğrencilerin televizyonda ve sosyal medyada gördükleri olumsuz davranışları model almalarıdır. Özellikle internet üzerinden izlenen içeriklerin kontrolsüz bir şekilde çocuklara ulaşması, bu tür davranışların normalleşmesine yol

nezetidir. Bu bağlamda sosyal öğrenme yoluyla hızla yayıldığı ve bu tür olumsuz davranışların bulaşıcı olabileceği belirtilmiştir.

Raporda, özellikle ergenlik dönemindeki öğrenciler arasında cinsiyet temelli akran ilişkilerine dikkat çekilmiştir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollere yönelik beklentiler, öğrenciler arasında baskı oluşturabilmekte ve bu baskı sonucunda öğrenciler akran zorbalığına maruz kalabilmektedir. Özellikle cinsiyet rollerine uymadığı düşünülen öğrencilerin dışlanma, alay edilme ve hatta fiziksel zorbalık gibi durumlarla karşı karşıya kalmaları, okullardaki cinsiyet eşitliğini tehdit etmektedir. Kız ve erkek öğrenciler arasındaki bu ayrımlar, empati ve nezaket kavramlarının eksik kalmasına yol açmaktadır.

Günümüz dünyasında dijital zorbalık, öğrencilerin akran ilişkileri üzerindeki etkilerini artıran önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Çevrimiçi platformlarda yaşanan zorbalık, öğrencilere yönelik tehdit, alay ve dışlanma gibi negatif etkilere yol açmakta, bu durum öğrencilerin güven duygularını zedelemekte ve sosyal ilişkilerini derinlemesine etkilemektedir. Sosyal medyada yaşanan zorbalık vakaları, öğrencilerin yalnızca psikolojik sağlığını değil, aynı zamanda akademik ve sosyal başarılarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda, dijital platformların bilinçli

kullanılması ve öğrencilerin bu platformlar aracılığıyla karşılaşabilecekleri tehditlere karşı korunmaları büyük önem taşımaktadır.

Çalıştayda, aile katılımının önemine vurgu yapılmış ve ailelerin akran ilişkilerinde oynadıkları kilit rol detaylandırılmıştır. Çocukların karakter gelişiminde ebeveynlerin rol model olması, nezaketin çocuklara evde kazandırılmasında temel bir faktördür. Ancak, birçok ebeveynin çocuklarının olumsuz davranışlarını fark etmedikleri veya bu davranışları önemsemedikleri görülmektedir. Bu durum, okullardaki nezaket çalışmaları ile ailelerin tutumları arasında bir kopukluk yaratmakta ve öğrencilerin empati gelişimini engellemektedir.

Empati ve nezaket, sosyal becerilerin temel taşlarıdır ve bu becerilerin geliştirilmesi, öğrencilerin daha sağlıklı sosyal ilişkiler kurmalarına yardımcı olacaktır. Bu doğrultuda, okullarda empati geliştirme programlarının uygulanması önerilmektedir. Drama, sanat etkinlikleri ve yaratıcı çalışmalar yoluyla öğrencilerin duygusal farkındalıkları artırılabilir. Öğrencilerin, başkalarının duygularını anlamalarına ve sosyal ilişkilerde saygı temelli yaklaşımlar geliştirmelerine olanak sağlayan bu tür programlar, empati becerilerinin güçlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Öğrencilerin dijital platformlarda karşılaştıkları olumsuz etkilerle baş edebilmeleri için dijital medya okuryazarlığı eğitiminin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Bu eğitimler, öğrencilere dijital zorbalığa karşı nasıl korunacaklarını öğretmekle kalmayıp, çevrimiçi platformlarda doğru rol modelleri seçmelerini ve sosyal medyayı daha bilinçli kullanmalarını sağlayacaktır. Ayrıca, velilere yönelik dijital medya farkındalık seminerleri de düzenlenerek, çocukların internette karşılaşılabilecekleri tehditlere karşı korunmaları sağlanmalıdır.

Empati ve nezaket becerilerini pekiştirmek amacıyla okullarda sosyal sorumluluk projelerine ağırlık verilmelidir. Öğrenciler, huzurevleri, sevgi evleri ve barınaklar gibi yerlere yapılan ziyaretler aracılığıyla toplumsal sorumluluklarını öğrenebilir ve empati yeteneklerini geliştirebilirler. Bu tür etkinlikler, öğrencilerin sadece kendi sosyal çevreleri ile değil, daha geniş bir toplumsal yapı ile de olumlu ilişkiler kurmalarına katkıda bulunacaktır. Ayrıca, okullar arası dayanışma ve iş birliği projeleri düzenlenerek, öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olunabilir.

Akran nezaketi konusunda ailelerin bilinçlendirilmesi, öğrencilerin sosyal gelişimine olumlu katkı sağlayacaktır. Aile-okul iş birliği, öğrencilerin davranış gelişiminde kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, okullarda velilere

yönelik empati, sosyal beceri geliştirme ve dijital medya farkındalığı konularında seminerler düzenlenebilir. Ebeveynlerin, çocuklarına karşı doğru tutumlar geliştirmeleri ve evde nezaket dilini kullanmaları, öğrencilerin okulda da bu davranışları sergilemelerine olanak tanıyacaktır. Ayrıca, dijital platformların etkilerinden koruma amaçlı aile farkındalık programları ve medya okuryazarlığı eğitimleri, dijital zorbalığın önüne geçilmesine yardımcı olabilir.

Akran nezaketini teşvik etmek için akran destek gruplarının kurulması önerilmektedir. Bu gruplar, zorbalığa uğrayan öğrenciler için güvenli bir alan sunarken, öğrencilerin birbirlerine destek olmalarını teşvik edecektir.

Okullarda kurulacak nezaket elçileri programları ile öğrenciler, olumlu davranışlar sergileyen arkadaşlarını rol model alabilir ve bu sayede pozitif akran ilişkileri gelişebilir. Ayrıca, zorbalığa tanıklık eden öğrencilerin de sürece dahil edilerek çözümün bir parçası olmaları sağlanabilir.

Okullarda pozitif bir okul iklimi oluşturmak, akran nezaketinin doğal olarak gelişmesini sağlayacaktır. Öğretmenler ve okul yöneticileri, olumlu davranışları teşvik eden ve nezaketi ödüllendiren politikalar geliştirmelidir. Panolarda nezaket mesajlarına yer verilmesi, sınıf içi olumlu davranışların ödüllendirilmesi ve topluluk çalışmalarının teşvik edilmesi, nezaket kültürünün okullarda yerleşmesini

sağlayacaktır. Ayrıca, sınıf rehber öğretmenlerinin öğrencilere olumlu davranış kazandırmaya yönelik bireysel ve grup çalışmaları yapmaları, akran nezaketi çalışmalarının verimliliğini artıracaktır.

4. SONUÇ

Bu çalıştayın sonuçları, öğrenci ilişkilerinde nezaketin teşvik edilmesi ve zorbalığın önlenmesi konusunda literatürle desteklenen önemli bulgular sunmuştur.

Çalıştayda ortaya çıkan çözüm önerilerinin uygulanması, akran nezaketinin yaygınlaştırılmasına katkıda bulunacaktır.

Akran nezaketi ve empati, okullarda sağlıklı bir sosyal ortamın temelini oluşturur. Çalıştayda sunulan bulgular doğrultusunda hem okul içi hem de dijital ortamda öğrenciler arasında nezaket ve empatiyi geliştirecek programlar uygulamak, öğrencilerin duygusal ve akademik başarılarını artırmak için kritik öneme sahiptir. Bu öneriler doğrultusunda, öğrencilerin akran ilişkileri güçlendirilerek, zorbalık vakalarının azalması ve pozitif bir okul ikliminin oluşturulması sağlanabilir.

Sonuç olarak, akran nezaketi, empati ve zorbalıkla mücadele gibi konular, okulların eğitim politikalarında

öncelikli bir yer almalıdır. Bu çalıştayın bulguları, okulların sadece akademik başarıya odaklanarak değil, aynı zamanda öğrencilerin duygusal ve sosyal gelişimlerine de yatırım yapmaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Akran nezaketi, empati ve saygı gibi değerlerin erken yaşta kazandırılması hem bireysel hem de toplumsal düzeyde daha sağlıklı bir gelecek inşa edilmesine katkı sağlayacaktır. Eğitimin tüm paydaşları, bu süreçte iş birliği içinde çalışarak, öğrencilere sadece akademik başarı değil, aynı zamanda topluma duyarlı ve empati sahibi bireyler olma yolunda rehberlik etmelidir.

KAYNAKÇA

Anderson, M., & Jiang, J. (2018). *Teens, social media & technology*. Pew Research Center.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.

Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>

Berkowitz, M. W., & Bier, M. C. (2005). *What works in character education: A research-driven guide for educators*. Washington, DC: Character Education Partnership.

Boyd, D. (2014). *It's complicated: The social lives of networked teens*. New Haven, CT: Yale University Press

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.

Cohen, J., McCabe, L., Michelli, N. M., & Pickeral, T. (2009). School climate: Research, policy, practice, and teacher education. *Teachers College Record*, 111(1), 180-213.

Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. Polity Press.

Craig, W., & Pepler, D. (2007). Understanding bullying: From research to practice. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 48(2), 86-93.
<https://doi.org/10.1037/cp2007010>

Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., & Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82(1), 405-432.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x>

Eccles, J. S., & Harold, R. D. (1993). Parent-school involvement during the early adolescent years. *Teachers College Record*, 94(3), 568-587.

Epstein, J. L. (2001). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools*. Westview Press.

Gerdes, K. E., Segal, E. A., & Lietz, C. A. (2011). Conceptualising and measuring empathy. *British Journal of Social Work*, 40(7), 2326-2343. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcq048>

Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. Cambridge University Press.

Hyde, J. S. (2014). Gender similarities and differences. *Annual Review of Psychology*, 65(1), 373-398. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115057>

Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2006). Development and validation of the Basic Empathy Scale. *Journal of Adolescence*, 29(4), 589-611. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.08.010>

Livingstone, S., Ólafsson, K., Helsper, E. J., Lupiáñez-Villanueva, F., Veltri, G. A., & Folkvord, F. (2017). Maximizing opportunities and minimizing risks for children online: The role of digital skills in emerging strategies of parental mediation. *Journal of Communication*, 67(1), 82-105.

Maccoby, E. E. (1998). *The two sexes: Growing up apart, coming together*. Harvard University Press.

Malti, T., Gummerum, M., Keller, M., Chaparro, M. P., & Buchmann, M. (2016). Children's sympathy, guilt, and moral reasoning in helping, cooperation, and sharing: A

6-year longitudinal study. *Child Development*, 87(3), 799-814. <https://doi.org/10.1111/cdev.12525>

Martin, C. L., Kornienko, O., Schaefer, D. R., Hanish, L. D., Fabes, R. A., & Goble, P. (2013). The role of sex of peers and gender-typed activities in young children's peer affiliative networks: A longitudinal analysis of selection and influence. *Child Development*, 84(3), 921-937.

Matabane, M. B. (2018). *Life orientations implications on the development of altruistic behaviour in school-going adolescents* [Doctoral Dissertation]. University of South Africa.

Mehta, C. M., & Strough, J. (2009). Sex segregation in friendships and normative contexts across the life span. *Developmental Review*, 29(3), 201-220.

Liu, Y., & Ngai, S. Y. (2019). The impact of social capital, self-efficacy, and resilience on the prosocial involvement of adolescents from families with and without economic disadvantages. *Child Indicators Research*, 12, 1735-1757.

Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Blackwell Publishing.

Pehlivan, H., Köseoğlu, P., & Şen, Z. (2018). Öğretmen adaylarının öğrenme ortamlarında uygulanan ödül, ceza ve ayrımcılığa ilişkin görüşleri. *İlköğretim Online*, 17(4), 2091-2109.

Ridgeway, C. L., & Correll, S. J. (2004). Unpacking the gender system: A theoretical perspective on gender beliefs and

social relations. *Gender & Society*, 18(4), 510-531.

<https://doi.org/10.1177/0891243204265269>

Slee, P. (2016). *School bullying: Teachers helping students cope*. Taylor & Francis.

Smith, P. K. (2016). *Bullying: Definition, types, causes, consequences and intervention*. *Social and Personality Psychology Compass*, 10(9), 519-532.
<https://doi.org/10.1111/spc3.12266>

Thapa, A., Cohen, J., Guffey, S., & Higgins-D'Alessandro, A. (2013). A review of school climate research. *Review of Educational Research*, 83(3), 357-385.
<https://doi.org/10.3102/0034654313483907>

Wentzel, K. R. (2002). The contribution of social goal setting to children's school adjustment. *Educational Psychology Review*, 14(3), 217-236.
<https://doi.org/10.1023/A:1016090417469>

Wentzel, K. R., & Looney, L. (2007). Socialization in school settings. In J. Grusec & P. Hastings (Eds.), *Handbook of socialization: Theory and research* (pp. 382-403). Guilford Press.

Yagan, E., & Aksit, B. (2021). Can we live together? Discrimination in the context of education in Turkey: A mixed-methods research. *Eurasian Journal of Educational Research*, 94 (2021), 233-264.
<http://dx.doi.org/10.14689/ejer.2021.94.11>

İSTANBUL - TUZLA
İLÇE MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

İSTANBUL - TUZLA
İLÇE MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

